

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Dispvt. XXII. De prima causa, & alia eius actione quæ est Cooperatio, seu
Concursus cum causis secundis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

SECTIO I.

An possit sufficere probari ratione naturali. Deū
per se actum immediate operari in actioni-
bus omnium creaturarum.

Ixi in titulo per se & immediate, quia ex dictis disputat. præced. constans est & certum, saltem remote & per accidens diuinum influxum necessarium esse ad actionem cuiuslibet causæ creatæ, quia saltem necesse est, vt Deus conseruet in esse creaturâ, quæ aliquid operatur; qui autem dat esse, dat etiam operationem, saltem remote & per accidens.

Prima sententia negans porponitur, &
suadetur.

Non defuerunt ergo Theologi, qui negauerunt, Deum per se & immediate concurrere ad actiones secundarum causarum. Cuius erroris præcipuus defensor censetur Durandus in 2. dist. 1. quæst. 5. & dist. 37. quæst. 1. quamquam illa sententia antiquior fuerit: illam enim referunt Albertus, Henricus. & alij. Imo D. August. 5. Genes. ad liter. cap. 20. his verbis: Sunt qui arbitrantur tantummodo mundum ipsum factum à Deo, cetera iam fieri ab ipso mundo, sicut ille ordinauit & iussit, Deum autem ipsum nihil operari. Fundamentum est, quia nulla sufficiente ratione fundari potest necessitas huius cooperationis, & ideo asserenda non est, quia Deus non adhibet superuacaneum ac minimè necessarium concurrendum. Antecedens probatur primo, quia causæ secundæ non sunt instrumenta, sed principales causæ: nam virtute propria, & nõ per extrinsecam aliquam motionem operantur, vnde interdum vniuocæ sunt, & effectus faciunt sibi similes: quando vero sunt æquiuocæ, sunt perfectiores & nobiliores causæ: ergo operantur sufficiente virtute: ergo non indigent auxilio superioris causæ. Patet consequentia, quia ad effectum producendum sufficit virtus æqualis illi, aut certe nobilior.

Secundo potuit Deus efficere creaturam operantem effectum sibi proportionatum sine ope alterius: cur enim hoc repugnat? Nulla sane apparet repugnantia aut cõtradictio: neq; est contra diuinam perfectionem aut potentiam, sed potius indicat magis potentiam Dei. Nam, sicut diuinæ potentiæ fuit non solum efficere creaturas, sed etiam illis communicare simile efficiendi vim, ita magis ostendetur eadem potentia Dei, si suis creaturis possit hanc virtutem agendi completam, & omnino integram communicare: huiusmodi autem erit, si alterius ope ad agendum non indigeat. Quod si hoc Deus potest facere, vnde constat non iam fecisse? Aut si faceret, quo alio modo faceret, quam dâdo creaturæ virtutem æqualem vel maiorem, quam ad effectum necessaria sit? hoc autem iam fecit.

Tertio fieri non potest, vt duo agentia immediate concurrant ad eandem actionem, nisi vtrumque eorum imperfectum sit, & tantum partiale, quod de Deo non est dicendum: ergo non concurrat cum creatura immediate ad actionem eius. Maior patet, quia vel vna ex illis causis agit per aliâ, vel neutra. Si primū sequitur eâ, quæ per aliâ agit, non agere immediate, sed solum mediante aliâ, cumq; non possit dici creaturâ agere per Deū, ager Deus per creaturâ, & ita frequenter loqui solemus Deū scilicet, operari, per causas secundas, seu medijs causis secundis. Cuius locutionis optimus sensus est, Deū dedisse causis secundis virtutē operandi, & conseruare illas, easq; veluti cõstituisse, vt vice sui operentur. Si autē dicatur secundum, nempe neutram ex his causis, scilicet, nec primam,

possit ita semper manere, si aliunde non corrumpetur. Secundū etiam exemplum assumit falsum; nam per solam cessionem actus per se nõ corrumpitur, nec diminuitur habitus, sed solum à causis cõtrariis, quæ ea occasione interueniunt, vt D. Thom. declarat, 1. 2. quæst. 54. art. 3. vbi in solutione ad primum declarat, non aliter definire calorem per cessionē calefacientis, & tacite exponit, quod ex prima parte citauimus.

Tertium exemplum est sane difficile: nam experientia ipsa videtur docere impulsū illum paulatim minui, quia inde prouenit, vt motus proiecti paulatim etiam remittatur & langueat. Aliunde vero non apparet actio agentis cõtrarij, à quo corrumpatur. Aut enim illud esset intrinseca forma aut grauitas proiecti, & hoc non, quia nec grauitas est actiua alterius qualitatis, neq; ipsa intenditur per emanationē, sicut frigus in aqua, quia grauitas non fuerat remissa per impressionem imperus. Vel remitteretur à medio resistente, & in contrarium impellente: & hoc etiam dici nõ potest, tum, quia prius quam proiectum incipiat in contrarium impelli, incipit impetus remitti; tum etiam, quia si vnus impetus non corrumpetur, nisi à contrario, non posset lapsus à se abicere omnem impetum: necesse est ergo, vt per puram priuationem auferatur. Quare multi negant, quod hæc difficultas supponit, scilicet impetum esse qualitatem impressam proiecto, sed solum contactum proiectis, quasi continuatum per partes medijs, prout Aristoteles docuisse videtur in fine Physicorum. Nec defunt alij, qui putent ipsammet proiecti grauitatem esse instrumentum, quo proiecti ens vitur medio contactu ad impellendum, quo vult. Sed mihi hæc etiam incerta sunt, quia vix intelligo motum illum sine impressa qualitate, prout iam docent frequentius Philosophi. De modo autem corruptionis illius qualitatis ipsimet Philosophi, qui illam ponunt, nihil dicunt, neque ego inuenio quod mihi satisfaciât. Solum dicere possumus, quamuis impetus non corrumpatur per propriam actionem cõtrarij; tamen definire ad modum earum qualitatum quæ sic corrumpuntur, quia definit resistere seu renitente contrario. Itaque quia illa qualitas est in subiecto contrario & resistente actiuitati eius, propter quam solâ illa qualitas imprimatur per modum instrumenti, ideo non postulat semper ibi conseruari, & quia aliâ subiectum semper illi resistit, & actioni eius, natura talis rei postulat, vt paulatim ab eius conseruatione cesseret. Tamen hoc non est propter dependentiam mediam à suo agente, sed propter peculiarem naturam & institutum talis qualitatis.

DISPUTATIO XXII.

De prima causa, & alia eius actione, quæ est cooperatio, seu concursus cum causis secundis.

E concursu primæ causæ cum secundis ad actiones earum, pauca inueniuntur ab Aristotele alijsve Philosophis dicta, à Theologis vero res hæc copiose disputatur. Et quantum potest ratio naturali cognosci propria est huius loci. In qua re primo videndum est, quæ sit necessitas huius concursus: deinde quid sit, postea quomodo ad actionem causæ secundæ comparetur, ac tandem videbimus, an causæ secundæ vel creatæ habeant inter huiusmodi subordinationem, vel ad solum Deum.

mam, nec secundam, per alteram operari, plane sequitur utramque esse imperfectam: tum quia utraque solum ageret ut causa partialis, tum etiam, quia sine subordinatione, & quasi fortuito convenient ad agendum.

V.
Quarta.

Quarto, quia de aliquibus rebus creatis necesse est fateri non esse à Deo immediate: ergo pari ratione idem dicendum esset de omnibus, quæ à causis secundis principali virtute operantibus procedunt. Consequentia tenet à paritate rationis, & antecedes probatur, primo in omni actione creaturæ, quatenus actio est, ut est, verbi gratia, calefactio ignis: nam licet demus calorem ut calorem, esse immediate à Deo, tamen de calefactione ignis ut sic id dici non potest, quia apertam inuoluit repugnantiam. Nam actio, vel talis actio ut sic, nempe calefactio ignis, dicit essentialiter habitudinem ad hoc agens, nempe ignem: ergo impossibile est illam actionem quatenus talis est, esse à Deo immediate: & tamen illa actio est aliquid in rerum natura distinctum à calore: ergo. Secundo, hoc speciali ratione dicendum videtur de actionibus liberis, quia, si illæ essent immediate à causa prima, non possent esse liberæ ipsi causæ secundæ, quia & causa prima, cum sit potentior, secum ferret secundam, quo vellet, & secunda non haberet in manu & potestate sua influxum causæ primæ, ut posset operari cum vellet. Tertio, est specialissima ratio de actionibus liberis peccaminosis: nam indecorum est illas attribuire primæ causæ ut per se & immediate operanti. Quartum exemplum asserre possumus de effectibus seu causalitatibus aliarum causarum: illæ enim non sunt à Deo immediate, ut à prima causa, ut constat, quia illi causandi modi præsertim formales, & materialis non possunt à prima causa exerceri: si ergo materia & forma in suo genere sufficientes sunt ad suam propriam causalitatem: cur non erit in suo quolibet causa efficiens?

Vera sententia.

VI. Secunda sententia est, Deum per se & immediate agere in omni actione creaturæ, atque hunc influxum eius simpliciter necessarium, ut creaturæ aliquid efficiat. Et hæc est vera sententia, quæ fufius est à nobis explicanda & confirmanda.

VII. Primum itaque dicimus tam esse certum, Deum influere immediate ac per se in omnem actionem creaturæ, ut id negare erroneum sit in fide. Probatum primo ex communi consensu Scholasticorum, qui ita sentiunt de hac veritate, ut de Catholico dogmate, ut patet ex D. Thom. 1. p. quæst. 105. art. 5. & in 1. 2. quæst. 109. & 3. contra Gentes, capit. 70. Caiet. & Ferrar. ibi Capreolo in 2. dist. 1. quæst. 2. art. 3. ad argumenta contra secundam conclusionem, Alexand. 1. part. quæst. 9. memb. 2. ad 2. Albert. in 2. dist. 35. a. 7. ubi sic inquit, *Alia opinio fere cessit ab aula, & à multis modernorum reputatur hæretica.* Item Gregor. ibi. quæst. 1. art. 3. Scot. 2. dist. & 37. quæst. unica, Bonavent. dist. 37. art. 1. quæst. 1. ubi ait hanc sententiam absque omni ambiguitate esse tenendam, idem in 1. dist. 45. art. 2. quæst. 2. Heru. tractat. de æternitate mundi quæst. 1. Secundo idem probari potest ex communi consensu Sanctorum, qui hanc veritatem docent ut in divinis Scripturis contentam, quos, quia hoc non est nostri muneris, breuiter indicabo. August. ergo cum contrarium opinantes retulisset loco supra citato, subdit: *Contra quos profertur illa sententia Domini, Pater meus usque modo operatur.* Et infra: *Deinde quia non solum magna & præcipua, verum etiam ista terrena & extrema ipse operatur, ita dicit Apostolus: Tu nudum granum seminas, Deus autem dat illi corpus sicut vult, & unicuique semini proprium corpus.* Idem late probat idem August. in epist. 146. ad Consentium ubi alia testimonia Scripturæ adducit, ut illud: *Primum quam reformarem in vtero, noui te.* Ierem. 1. & illud: *Sifenum agri, quod hodie est, & cras in cibus mutabitur, Deus*

Ieron. 5. ubi
lege eundem
Aug. tract. 1.
in Cyril. &
Ch. yf. &
Nazian.
quor. ibi va-
fert Tolet.
Similia te
simonia
sunt Job. 10.

sic vestit. Lucæ 13. Idem August. li. 4. Genes. ad liter. cap. 12. ubi adducit illud Act. 17. *In ipso viuimus, mouemur, & lib. 9. cap. 15. adducit illud 1. Corint. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Prosper. sent. 281. Idem Greg. 16 lib. Moral. ca. 18. Omnia (inquit) quæ creata sunt, per se nec subsistere prævalent, nec moueri, sed in tantum subsistunt, in quantum ut esse debeant acceperunt, in tantum mouentur, in quantum occulto infinitu disponuntur. Et reliqui Patres ubique tractat de diuina providentia hanc veritatem ut certissimam supponunt.

Secundo dicendum est, veritatem hanc sufficienter probari posse naturali ratione. Et primo videtur euidenter inferri ex dictis de conseruatione, ut hæc etiam ratione fere tam certum in fide habeatur, Deum immediate efficere omnia, sicut & conseruare. Prima illatio probatur primo, quia si non omnia à Deo immediate sunt: ergo neque conseruantur immediate, quia ita res se habet ad esse, sicut ad fieri. Neque enim esse rei magis potest pendere à causa ad quæta, postquam factum est, quam cum fiebat. Item, quia si causa pendet à Deo in esse: ergo & effectus, quia vtrumque est ens per participationem: ergo sicut causa pendet in instanti quo agit, ita effectus in instanti in quo fit, quia etiam in eo instante vtrumque est ens per participationem: ergo omnis effectus causæ secundæ pendet à Deo in fieri, & consequenter causa secunda nihil potest facere sine concursu Dei. Tandem quia alias sequitur, quod interdum neque mediate res pendet in conseruari à Deo: nam si calor ab igne productus, à Deo solum pendet mediate igne producente, cessante ignis actione iam nullo modo pendebit. Respons debet fortasse Durand. effectus causarum secundarum, quamdiu ab eis sunt vel conseruantur, tantum fieri vel conseruari mediate à Deo: cessante vero actione causæ secundæ, tunc Deum solum immediate conseruare effectum, etiam si sola causa secunda immediate productus sit, quia nulla res creata potest vel habere vel retinere esse sine aliqua efficiente causa: & ideo quamdiu causa secunda immediate efficit, illa sufficit, cessante vero illa, ut res permaneat in esse, necessarium est ut Deus efficiat conseruando, sicut nos etiam dicimus cessante causa secunda primam adhibere maiorem vim, & efficacitatem.

Sed in primis iuxta hanc responsionem veritas supra demonstrata de conseruatione Dei limitatur ad conseruationem immediatam, vel ad mediatam: quod est alienum ab omni sana doctrina. Alias cum Deus dicitur creator omnium, limitari posset quod sit mediate vel immediate. Deinde supposita illa sententia, non dicitur consequenter cessante actione ignis, Deus incipere conseruare calorem: tum quia si calor non pendet in operari à Deo, cur debet dependere in esse tum etiam, quia calor productus non pendet in suo esse à calore producente ratione ipsius esse, sed ratione talis fieri, ut supra declaratum & probatum est: ergo quamuis cesset actio ignis calefacientis, non est cur sit necessaria actio superioris causæ ut conseruetur illud esse. Maxime, quia iuxta illam sententiam calor ut sit absolute & simpliciter, non pendet essentialiter à Deo, sed ad summum remota & per accidens: necessitas autem actionis conseruatrice oritur ex intrinseca & absoluta dependentia, quam res habet à tali causa, ut habeat esse, sicut supra explicatum est.

Atque hinc probatur secundo prima illatio, quia si Deus non influit immediate in omnem actionem creaturæ: ergo ipsa actio creata ut sit, non postulat per se & essentialiter influxum Dei: cum tamen ipsa etiam sit aliqua participatio entis: ergo nulla est ratio, cur forma, quæ per talem actionem fit, postulet ad sui conseruationem actuale influxum primæ causæ, quia neque hoc postulat ratione sui fieri iuxta illam sententiam, cum ipsum fieri non sit immediate à Deo: nec ratione sui esse, quia maxime ex eo, quod est esse participatum: sed hæc ratio non censetur sufficiens in ipsa

in ipsa actione iuxta illam sententiam: ergo neq. in forma seu termino actionis erit sufficiens.

Tertio potest eadem deductio ita fieri, quia entia creata non minus pendent à Deo in quantum agentia, quam in quantum entia, quia non minus sunt subordinatà Deo vna ratione, quàm alia, & sicut sunt entia per participationem, ita etiam sunt agentia, sed quatenus entia sunt, sunt omnino dependentia à Deo intrinsece & essentialiter: ergo similiter pendent quatenus sunt agentia: ergo dum agunt, non solum pendent, quia in esse cōservantur à Deo, sed etiam quia in ipso agere per se & immediate requirunt influxum Dei. Et hoc est quod Arist. aliquando ait, in agentibus per se subordinatis inferioribus non posse agere sine influxu superioris, lib. 2. Metaphys. cap. 2. 7. Phyl. cap. & lib. 8. cap. 5.

Quarto potest eadem argumentatio à cōseruatione ad cooperationem confirmari proportionali ratione: nam sicut Deus potest rem creatam suo esse priuare per solam negationem actionis, ita potest rem creatam sua naturali actione priuare per solam negationem concursus: ergo sicut ex priori potestate euidenter colligitur immediata dependentia in esse, ita ex posteriori colligitur immediata dependentia in ipsa actione. Antecedens (vt verum fatear) nō est euidenter aliquo naturali experimento. Ex supernaturalibus autem effectibus satis est euidenter priuauit enim Deus ignem Babylonicum sua actione, nullo extrinsecus obiecto impedimento: ergo id fecit per subtractionem concursus: quo enim alio modo fieri potuisset? Et hoc significatur Sapient. 11. cum dicitur, ignem oblitum fuisse virtutis suæ: quia nimirum eā sine Deo exercere nō poterat. Estq. hoc per se valde cōsentaneum diuinæ potestati, vt in manu sua habeat actiones omnium, sicut habet omnium esse.

Quinta ratio valde probabilis est, quia causa secunda nō potest sese determinare ad effectum in indiuiduo & in particulari, quia eius facultas semper est indifferens ad plura indiuidua, & à subiecto & circumstantiis non satis determinatur: ergo necessaria est cooperatio primæ causæ, quæ voluntate sua potest eam determinare ad singularem effectum. De cuius rationis fundamentis videri possunt superius dicta disputatione 5. dum de principio indiuiduationis ageretur.

Vltimo est optima ratio, quia hic modus agendi in omnibus, & cū omnibus agentibus pertinet ad amplitudinem diuinæ potentie, & ex parte Dei supponit perfectionem sine imperfectione: ex parte vero creaturæ, siue causam secundam, siue actionem, siue effectum eius contideremus, quantum imperfectio nem dicat, tamen illa est imbibita in ipso conceptu creaturæ seu entis participati, quatenus talis, vt rationes factę declarant. Et alioqui hoc modo intercedit perfecta, & essentialis subordinatio inter causam primam & secundam, nihilq. est quod repugnet, vt patet facile ex solutionibus argumentorum: ergo non est neganda Deo hæc generalis influentia. Vnde negà philosophis videtur fuisse omnino ignorata, vt de Aristotelis mente in 3. rat. attigimus, & in lib. de Causis, qui vel Aristotelis, vel Procli esse cōfetur, variz sunt propositiones, quibus hæc veritas significatur, quas in sequentibus tractabimus. Plato etiam ob hanc rationem causas secundas instrumenta primæ appellauit, quod ab eis cōcursu in agendo pendeat, vt sumitur ex Damasc. in sua Philos. cap. 9. & Simpli. 1. Phyl. tex. 29. & aliis. Refertur etiam Trismegistus in Dialog. Crater. dicens; Deum vbiq. præsentem semper agere omnia, & alia similia. Et Philo Alexand. in libro Quod mundus sit incorrupt. dicens: Deum omnibus partibus mundi assistere cooperando.

Soluntur fundamenta prima sententie.

Ad primum argumentum negatur antecedens, rationes enim factæ sufficienter declarant ne Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

cessitatem huius concursus. Neque propterea negamus agentia creata esse principia in suo ordine, vt superius in diuisionibus causæ efficiēis declaratum est. Non vero sequitur, si causæ principales sint, esse etiā in agēdo independentes, quia multo maior per se actio requiritur ad hoc posterius, quàm ad illud prius, vt per se constat. Cum ergo dicitur ad agendum sufficere virtutem æqualem effectui: primum respondere possumus fuisse, e in ratione causæ proximæ; non vero simpliciter. Deinde dicimus, sufficere cū debita proportione, nam sicut virtus ipsa est dependens, ita sufficit ad eam actionem, non tamen independentem, & ideo præter eam necesse est, vt influat prima causa à qua omnia essentialiter pendent. Sed inferet aliquis: ergo quoniam quicquid aliqua forma pendet à sua causa in cōseruari, pendet etiam in operari. Respondetur, de hoc dicendum esse in vltima sectione huius disputationis, nunc negatur consequentia, quia à causa creata non est dependentia tam essentialis, & quali transcendentalis, sicut ab increata.

Ad secundum respondetur inuoluere repugnantiam, quod creatura sit potens ad agendum independentem à creatore, tant ex parte ipsius causæ creatæ, quæ necessario habet vim agendi communis: am. & proportionatam suo esse, quam ex parte effectus vel actionis ab illa manantis; nam, cum illa sint entia per participationem, essentialiter pendent à primo ente. Quapropter sicut non spectat ad diuinam potentiam producere ens à se independentem in esse, ita nec producere agens à se independentem in agendo: imo vtrumq. æque repugnat diuinæ perfectioni, & imperfectioni creaturæ, vt satis declaratum est.

Quomodo Deus immediate concurrat.

Tertium argumentum totum est de loquendi modo potius, quam de re. Et in primis in eo inquiritur, an dicendus sit Deus immediate agere ad actionem causæ secundæ. Et quidem ex dictis plane constat necessario fatendum esse Deum aliquo modo immediate influere, atque mediate etiam aliquo modo. Agit enim mediate, quatenus causæ secundæ proximæ agenti dat & cōseruat virtutem agendi. Et hoc modo est verum agere per illam, & ad hoc illam creasse, vt munus agendi cum ea communicaret. immediate autem agit, quia etiam ipsa prima causa per sese & virtutem suam influit in talem actionem seu effectum. Quia vero mediatas & immediatus influxus videntur quandam repugnantiam inter se inuoluere, ideo quidam Theologi distinguunt de actione immediata immediatione virtutis vel immediatione suppositi: & affirmant Deū agere immediatione virtutis in omnibus actionibus creaturarū, nō tamē immediatione suppositi. Ita sentit Ferrar. 3. cont. Gētes cap. 70. quem modum loquendi aliqui moderni Thomistæ imitantur. Et videtur fauere D. Thomas in illo cap. 70. nam respondens ad primam rationem in contrarium ait, non est incōueniens vnā actionem procedere ab inferiori agente & à Deo, & ab vtroq. immediate, quia illud est alio & alio modo. Ratio autē est, quia repugnat duo operari immediate immediatione suppositi: sed causa secunda agit immediate immediatione suppositi: ergo prima in illa actione non agit immediate. Maior patet, quia agere immediate immediatione suppositi est quod inter suppositum agens & effectum non intercedat aliud suppositum.

Veruntamen hæc distinctio non est in præsentia materia necessaria, & modus ille loquendi probā- dus non est, quia rem non declarat, & ita est æquiuocus, vt erroneū sensum possit inducere. Nam in rebus creatis illa dicuntur agere immediatione virtutis, & non suppositi, quæ per virtutem à se diffusam contingunt passum vel effectum, non tamē per suppositum

XVI.

XVII.

XVIII.

positum suum, quod Deo attribueret nefas est. Simpliciter ergo dicendum est, Deum agere cum omnibus agentibus creatis immediate virtutis & suppositi. Et quoniam in priori parte conuenimus: circa posteriorem est aduertendum, suppositum posse dici immediatum, vel in agendo, vel in existendo, seu in distantia locali. Ut verbi gratia, si vera esset opinio Scoti, solem generare immediate aurum in terra, per suam formam substantialem ageret quidem immediate suppositi seu immediate actionis, ut sic dicam, quia ab illo supposito immediate prodiret actio: non tamen ageret immediate suppositi in agendo, seu in loco, quia longe distaret à suo effectu.

XIX. Deus ergo necessario agit, ubicumque agit, immediate suppositi locali seu in esse, tum quia per immensitatem suam necessario est ubique presens, tum etiam quia actio procedit per se & immediate non tantum à virtute creata, quæ dici potest quali virtus diffusa à Deo: sed etiam à virtute increata, quæ est in ipsomet Deo: agens autem quod sic operatur per virtutem suam necessario ibi est presens, ubi operatur. Unde hac ratione dicitur Deus esse in omnibus per essentiam & per potentiam, & ideo etiam ex actione Dei optime colligitur suppositalis presentia, ut supra dictum est.

XX. Rursus si sit sermo de immediate suppositi in agendo, etiam Deus est suppositum immediate agens in actione creaturæ. Quod probabo primo ex ratione nunc facta, nam illa actio non procedit immediate tantum à virtute diffusa à Deo, quæ est creata: nam hoc esset incidere in opinionem Durandi: procedit ergo immediate à virtute increata inexistente ipsi Deo: & ergo agit etiam immediate suppositi. Paret consequentia, tum quia tunc suppositi in dicitur immediate agere, ut principium quod: quando per virtutem sibi inherentem ita agit, ut ab illa virtute immediate prodeat actio tanquam à principio quo, tum etiam quia diuinum suppositum est suamet virtus: non ergo potest actio immediate prodire à virtute, quin immediate prodeat à supposito, ut colligit D. Thom. in 1. dist. 37. quæst. 1. artic. 1. ad 4. Secundo inter Deum & actionem ut est ab ipso non mediat aliud suppositum: ergo est illa actio à Deo immediate suppositi. Dices inter causam primam & effectum mediare secundam. Respondetur formaliter ac proprie loquendo, falsum esse antecedens, quia aliud est causam secundam cooperari primæ, aliud est mediare inter primam & effectum. Primum est verum, secundum autem falsum, considerando causam primam secundum hanc habitudinem, secundum quam per se influit in effectum, quia ut sic illa actio tam immediate ac per se dicitur habitudinem seu dependentiam ad causam primam, sicut ad secundam.

XXI. Quocirca agere immediate immediate suppositi non excludit consortium alterius suppositi agentis, alias si duæ lucernæ idem lumen producant, neutra agere immediate suppositi: imo nec causa secunda ita agit, quia non agit sine consortio diuini suppositi. Quod si dicas Deum agere ut superiorē & vniuersalem causam: creaturam vero ut inferiorē & particularem, & per illam immediate actionem suppositi non excludi consortium cuiuslibet suppositi, sed illius quod sit inferius & subordinatum in agendo, quod videtur Ferrariensis intendere. Hoc est in rigore falsum (quamuis forte in æquiuoco laboremur) quia esse immediatum suppositum in agendo, non excludit subordinationem & subiectionem alterius, sed mediationem tantum in agendo. Imo hæc immediatio suppositi in agendo sub vna ratione non excludit quin sub alia possit mediate agere duobus modis ad actionem concurrendo, ut de hoc ipso concursu declarauit D. Thom. 1. p. quæst. 105. art. 1. Neg contra hoc quicquam obstant verba citata ex 3. cont.

Gent: nam cum ait D. Thom. *Alio & alio modo*, non intelligit immediat. onem suppositi vel virtutis, sed actionem ut à causa secunda & dependentem, vel ut à prima, & independentem factam.

Unde etiam constat, quod licet Deus quatenus dat virtutem agendi causam secundam & conseruat illam, eamque ad agendum instituit, possit dici agere per illam, tamen quatenus immediate cooperatur creaturæ, non agit proprie per illam, sed per seipsum & per suam potentiam ac virtutem. Neque inde sequitur aliqua imperfectio earum, quæ in illo augmento inferuntur ex eo, quod utraq. causa, prima & secunda per se ipsam immediate concurrat ad effectum. Primum enim inconueniens generale erat, quod talia agentia essent imperfecta. Negatur tamen sequela: sed illud solum imperfectum erit, quod ex intrinseca conditione & natura, alterius ope indiget, quod proinde ab alio proprie in agendo pendet: aliud vero non erit imperfectum: nam ut reflexit D. Thomas 3. cont. Gent. cap. 70. non ex insufficientia virtutis, sed ex immensitate bonitatis ipsius prouenit, quod creaturæ communicauerit vim agendi, & ideo non per se solum, sed cum illa velit tales effectus producere.

Aliud inconueniens erat, quod talia agentia essent partialia. Sed si intelligatur ex parte effectus, non sequitur quia non sit pars effectus ab vna causa, & pars ab alia, sed totus effectus à singulis suis generibus, ut Diuus Thomas supra notat. Si vero intelligatur ex parte causæ, potest esse diuersitas quædam in modo loquendi: nam quidam concedunt sequelam, quia considerando absolute integram causalitatem effectuum necessariam ad illum effectum, neutra illarum causarum totam illam adhibet, sed ex vtriusque concursu consurgit integra causalitas: & ideo dicuntur pariter concurrere ex parte causæ, quod non est imperfectio Deo, quia ut diximus, id non est ex insufficientia, sed ex ipsius bonitate. Alii vero putant negandam sequelam, quia cum illæ duæ causæ sint diuersorum ordinum, non proprie dicuntur componere vnā causam totalem, sed vnaquæque est causa integra in suo ordine. Qui modus loquendi, quia & communior est & aptior ad indicandum inæqualitatem, & subordinationem harum causarum, magis probandus videtur.

Tertium inconueniens erat, quod tales causæ sine subordinatione & quali fortuito conuenirent ad agendum. Non tamen id sequitur: nam cum vna sit pendens ab alia, non deest subordinatio. Imo interdum solet esse subordinatio cum aliquali mutua dependentia: pendet enim in agendo instrumentum præsertim coniunctum à principali agente, ut calamus ab scriptore, tamen etiam ipse scriptor aliquo modo pendet à calamo, quatenus sine illo scribere non potest. Et potest illa dependentia vocari à priori quia est à principio mouente: hæc vero à posteriori contraria ratione: semper autem id quod pendet ab alio à priori, est subordinatum illi. In presenti ergo causa secunda pendet à prima à priori & essentialiter, quia insufficientes per se est ad aliquid agendum sine illius ope: causa vero prima proprie non pendet à secunda, neq. à priori, neque à posteriori, quia licet secundum eum modum agendi quo se accommodat ad concurrendum cum causa prima, non possit sola efficere ealem effectum, tamen simpliciter est omnino independens & potens ad efficiendum se sola omnem entitatem quam efficit per causam secundam. Est ergo inter has causas non solum subordinatio, sed etiam maximè essentialis & perfectissima. Cum autem prima causa semper agat ex certa scientia & voluntate sua, & iuxta ordinem à se institutum, non potest dici fortuito conuenire cum causa secunda ad agendum, sed summa prouidentia.

Quomodo Deus concurrat cum materiali, formali, ac finali causa.

XXIV. Ad quartam rationem, negatur, quidquam esse in rebus, quod sit verum ac reale ens, quod non sit immediate à Deo. Ad tria autem prima exempla, negandum est ullam actionem siue naturalem, siue liberam, bonam, aut malam, quatenus realis actio est, esse sine prima immediate concurrente: de quibus late dicendum est in sequentibus. At vero de quarto exemplo prolixam texit disputationem Fôsecâ. Metaph. q. 12. contendens Deum esse primam causam in omni genere, immediate concurrentem cum secunda ad effectum, vel causalitatem eius. Sed vnum in hac re mihi videtur clarissimum, & nulla fere indigens discussione: aliud autem omnino non capio, quod Fôsecâ in tota illa questione intendisse videtur.

XXV. Primum illud est: Deū efficiendo immediate concurrere cum omnibus causis ad causalitates earum. Quo sensu non solum efficientes causas secundas, sed etiam materiales & formales, subordinatur Deo, & ab eo pendere nō tantum in essendo, sed etiam in causando. Quod nihil aliud est, quam quod cū materia causat, Deus non tantum concurrat conferuando materiam, sed etiam efficiendo ipsam causalitatem materię, quidquid illa sit, & efficiendo etiam effectum materię, dādo effectiue illud esse quod materia dat materialiter: & idem est proportionaliter de forma, imo & de fine, quatenus eius causalitas aliquid reale esse potest, vt infra videbimus. Et ratio per se constat ex dictis, quia quidquid reale est, necesse est, esse immediate ex efficiētia Dei: ergo & causalitates & effecta omniū causarum necessario sunt immediate ex efficiētia Dei. Quo sensu recte intelligi potest de omni causa secūda quod dicitur in lib. de Caus. in princ. *Causa prima adiuuat secundam super operationem suam.*

XXVI. Aliud vero est quod Deus nō solum vt causa prima efficiens, sed etiam vt causa prima materialis & vt causa prima formalis concurrat cum materia & forma ad omnes causalitates earum: ita vt illę causalitates etiam vt sunt à Deo, sint formaliter diuersę ab effectiua. Omitto causalitatem formalem & exemplarem; nam in eis est hoc probabile, vt infra suis locis exponam. In dicto ergo sensu loquitur dictus author, qui hoc exponit de materia & forma, non quatenus componunt compositum; nam hoc modo tam clara est imperfectio quam includunt, vt euidens sit illum causandi modū non posse Deo formaliter tribui, sed de causalitatibus, quas materia & forma inter se mutuo exercent, dum materia sustinet in esse formam à se dependentem, vel subiectum accidentia, & e conuerso forma continet materiam in esse: nam hæ causalitates per se & absolute sumptæ non includunt imperfectiōem, propter quam non possint Deo formaliter conuenire.

XXVII. Quod aliis rationibus cōfirmat, sed omnes, præter vltimam, probāt solum nostrum primum assertum. Vltima vero est, quia Deus supplet se solo hæ causalitates materię & formę, vt patet in quantitate Eucharistię: & nos diximus posse Deum cōseruare materiam sine forma; non potest autem per solam causalitatem effectiuam supplere causalitates taliū causarum: ergo dum supplet causalitatem materię in conseruatione quantitatis, retinet idem genus causalitatis: ergo etiā potest intra illud genus concurrere cū materia ad talem causalitatem. Minorē, in qua est vis argumenti, probat, quia causalitas vnus generis nec formaliter, nec virtualiter continetur in alio genere. Et Deus ipse quamuis eminenter contineat omnes causalitates, non tamen potest in quantū habet rationem vnus causę, genus seu rationem alterius exercere. Item, quia vna causa non potest supplere vicē Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

alterius nisi exercēdo officium, quod illa exercebat. Vterius, quia si Deus sustineret accidentia sine materia, & non suppleret officiū eius, daretur in rerū natura effectus in actu sine causa in actu. Deinde, quia si Deus cōseruaret, v.g. formā celi sine materia solo concursu efficiēti, aut ille esset idem qui prior erat, & hoc esse non potest, tum quia per eundem concursum non potest nisi idem fieri, tum etiam, quia iam causalitas materię circa illam formam per nullam causalitatem suppleretur: aut est per nouum cōcursum effectiuum, & hoc esse non potest, quia circa eundem effectum non potest noua efficiētia addi antiquę, aut concursus creatiuus creatiuo.

Si quis tamen consideret quę supra de causalitate materię & formę diximus, statim intelliget huius sententię difficultatē, atq; ab ea dissentiet, nō solū quod noua sit, & præter recepta de Deo dogmata, sed etiā quod falsa sit & debilibus nixa fundamentis. Primum enim nullus Theologorum, vel Philosophorū Deo tribuit secundū proprietatē aliud causalitatis genus nisi efficiētis, finalis aut exemplaris, vt patet ex iis quę D. Thomas tradit i. parte, quęstio. 44. & quę ibi tractantur. Dico autem secundum proprietatem: nā secundum metaphoram tribuitur interdum Deo, quod sit quasi forma omnium, & quod omnia viuificet, vel etiam quod sustineat, & sit fundamentum omnium quomodo interdum videtur loqui Dionysius qui frustra ad alium sensum detorquetur. Quod adeo verū est, vt Theologi propter hanc causam negent, Verbum diuinum exercere propriam aliquam causalitatem terminando humanitatem, quia, cum non possit esse effectiua, eo quod non sit communis omnibus personis, euidenter existimarunt sequi nullam esse: nam quod non sit finalis, neq; exemplaris, per se notum erat. Simile argumentū est quod præter bonitatem, qua Deus habet vim causandi finaliter, & ideas, per quas habet vim causandi exemplariter, non agnoscimus in Deo aliam vim causandi ad extra, nisi omnipotentiam, quę solum est potentia effectiua: siue illa sit potentia executiua ratione distincta à voluntate & intellectu, siue altera illarum, siue omnes simul. Addere ergo Deo aliā vim causandi ad extra, sustinendo, v.g. formam præter efficiētiā, inauditum est. Quod tamen in illa sententia consequenter loquendo necessario admittitur.

Præterea argumentor ratione, quia omnis causalitas materię (& idem est de formę causalitate) formaliter includit imperfectiōem. Et ratio est, quia neq; in composito, neq; in forma causat materia aliquid, nisi media vnione intrinseca ac formali vnus ad aliam, non tanquam per conditionem solum requisitam, sed tanquam per ipsam formalem causalitatem, vt supra probatum est: non potest autē Deus per formalem vnionē ita causare, vt per se est notū: ergo nec potest concurrere per propriam, & formalem causalitatem illius generis: hoc autem ipso quod causalitas non fit per vnionē, non est materialis, nec formalis, & ideo nulla ratione fieri potest, vt supra etiā diximus, q materia causet formas ibi non vnitas. Tandē vix potest concipi ille modus causandi Dei ad extra absq; efficiētia, quia neq; in effectu est aliquid respectu Dei præter entitatē eius, & actionem; neq; pendet à Deo nisi media actione; neq; actio vt actio dicit habitudinem, nisi ad efficiens, quamuis vt ordinata ad talem terminum, vel talem formam, possit respicere causam finalem vel exemplarē: quid ergo est illa alia causalitas, quę dicitur sustentatio? Plane est quid fictum, & minime necessarium. Nam diuina causalitas in illis tribus modis amplissime continetur. Neque propterea quod omnis causa det esse, oportet Deo formaliter tribuere modum cuiuslibet causę: alias, quia etiam materia & forma dāt esse composito, oportet Deum dare illi esse intra idem genus causę materialis & formalis, quod absurdissimum est. Ex hoc ergo quod omnis causa det esse, so-

XXIX.
Improbatur
præmissa opinio.

Dionys. ii.
i. c. 10 de
diuina nominibus.

XXX.

lum potest inferri Deum immediate dare illud esse, vel illo vel altiori modo. Itē ex eo, quod omnis causa secunda pendet à Deo non solum in esse, sed etiam in causare non sequitur quod pendeat in eodem genere causæ, sed vel in illo, vel in nobiliori, seu effectiuo.

XXXI.

*Em. damen-
tum pradi-
ctæ op. mo-
ni eruitur.*

Ad ultimam ergo rationem in contrarium negatur minor: potest enim Deus efficiendo supplere circa formam, sustentationem in materia seu subiecti. Ad primam probationem respondetur, Deum per vim agendi continere eminenter effectus aliarum causarum, & posse suo modo perfecto causare id, quod aliter causant suis imperfectis modis absque illis, ubi non interuenit dependentia omnino essentialis, ut est inter compositum & materiam, vel formam. Nec propterea dicimus Deum per eminentialem continentiam materię exercere causalitatem materię, sed supplere aliquid efficiendo, quod materia causaret se subiiciendo. Vnde ad secundam probationem respondetur, quod licet vna causa creata non possit supplere munus alterius, nisi intra idem genus, Deus tamen potest in alio, ubi non interuenit specialis repugnantia. Nec propterea datur effectus in actu sine causa in actu, sed mutuo genere causæ. Ad ultimam probationem respondetur, cum accidens conseruatur sine subiecto, id fieri per nouam efficientiam, non addendo illam antiquam, sed commutando vnā in alteram. Vnde si forma cœli conseruaretur sine materia, id quidem fieret per influxum ex suo genere creaturæ: prior autem non maneret, quia non erat proprie creatiuus, sed concreatiuus formæ & aliquam conuenientiam habens cum educiuo. An vero eodem modo philosophandum sit de materia conseruata sine formā, in superioribus late tractatum est.

S E C T I O II.

Virum concursus causæ primæ cum secundā sit aliquid per modum principij vel actionis.

I.

Vm ostensum sit, concursum hunc de quo agimus esse à prima causā, vel conuenire illi, quatenus efficiens est, constat non posse aliud esse, quam actionē, vel principij actionis; sub principio actionis cōprehendendo tā principium per se quam conditionem omnem ad agendum prærequiritam: nam præter hæc nihil reperitur in causā efficiente, ut efficiens est, quod rationem concursus habere possit. Supponimus enim, neque ipsum suppositum agens, ut sic esse concursum, neque etiam effectū ut sic. Nam suppositum est, quasi primum principium agens: effectus vero est ultimus terminus effectiois, concursus autem dicit aliquid per modum influxus vel tendentiæ à supposito agente ad terminum.

Prima sententia proponitur.

II.

Resigitur dicendi modi circa quæstionem hanc esse possunt. Primus est huiusmodi concursus esse aliquid per modum principij per se. Quod dupliciter potest intelligi: vno modo, quod tale principium sit in ipso Deo. Et hoc recte explicatum, potest habere sensum verum: nos tamen nunc in eo non loquimur: Deus enim per voluntatē suam concurrat cum creatura ad actionem eius. Vnde ipsamet Dei volitio potest in suo ordine dici concursus Dei cum creatura, qui ab aliquibus vocatur concursus ad intra actus autem voluntatis Dei est suo modo principium per se omnis actionis ad extra, principium (inquam) per se vel ratione sui, vel ratione potestatis executiue, quam applicat ad agendum, vel secundum rem, vel etiam secundum rationem, iuxta varios modos sentiendi de potentia executiua Dei. Sic igitur

cōcursus Dei ad intra, erit aliquid per modum principij actionis non in creatura, sed in ipso Deo. Nunc autem non loquimur in hoc sensu de concursu, sed prout est aliquid manans à Deo, & receptum in creatura, & concursus in rigore non significat aliquid ad intra, sed ad extra. Alio ergo modo intelligitur hæc opinio, quod concursus sit res quædam manans à prima causā, & recepta in secundā complectens illam ultimam ac determinans ad talem effectum efficiendum. Et hac ratione dicitur hic concursus esse per modum principij, quia est virtus agendi causæ secundæ, vel saltem formaliter complet illam. Et propter hanc virtutem dicuntur omnes causæ secundæ agere in virtute primæ, ut sæpe dicitur in lib. de Causis, & e converso ratione eiusdem virtutis prima causā dicitur agere immediate in mediatiōne virtutis, quia hæc virtus in fluxu causæ secundæ, est virtus causæ primæ, & ab illa immediate procedit actio. Et hoc videtur esse totum huius sententiæ fundamentum. Nullum tamen inuenio assertorem huius sententiæ qui expresse eam docuerit, quamvis illi quos statim pro secunda citabimus, huic videantur in eandem uere, & satis indistincte loqui.

Refellitur dicta sententia.

Hæc vero opinio falsa est, & in vno sensu est æque erronea ac sententia Durandi negantis actuale concursum Dei ad actiones causarum secundarum; in alio vero est solum improbabilis. Duobus itaque modis intelligi potest, concursum primæ causæ esse virtutem inditam secundæ tanquam principium per se agendi. Vno modo quod concursus primæ causæ ad actionem creaturæ sitat in influxu illius virtutis, & non concurrat immediatus ad actionem ipsius causæ secundæ. Et in hoc sensu dico hanc opinionem re ipsa incidere in opinionem Durandi, & esse æque falsam, quatenus negat immediatum concursum primæ causæ ad actionem creaturæ: quatenus vero ponit aliquid superfluum & sine fundamento, erit magis improbabilis, ut in alio modo ostendā. Probatur ergo dicta censura, quia ex illa opinione sequitur solam virtutem creatā esse principium per se actionis & effectus causæ secundæ: Deum autem solum esse principium remotum & per accidens. Hæc autem est opinio quæ in Durando reprobatur. Sequetur patet, quia causā, quæ solū dat alteri virtutem ad agendum, si non aliter concurrat ad actionem eius, reuera solum conuenit remotē & per accidens, sicut ignis qui calefacit aquam, non aliter concurrat ad secundam calefactionem ab aqua calida profectā, & intellectus agens qui produxit speciem intelligibilem non dicitur per se concurrere ad actum intelligendi, Denique illo modo etiam Durand. dicit Deū cōcurrere ad omnes actiones creaturarū, dādo illis, & conseruando totam virtutē agendi usque ad ultimum eius complementum, quicquid illud sit. Nam quod illud principium agendi sit prius tempore datū, antequam creatura agat, vel in eodem instanti aut tempore, quo agit, nil refert. Alias quia solū illuminatio eodem instanti, in quo creatur, & accipit virtutem illuminandi, non indigeret alio concursu præter infusionem lucis. Similiter quod illa virtus sit connaturalis ac permanēs, vel quæ sit intrinsecus à Deo data, & quasi transiens (ut quidam loquuntur, & nihil aliud est quam esse pendens à Deo in fieri & conseruari) parum refert, ut Deus, si per illam tantum virtutem agit, per se ac immediate influat ut prima causā. Quapropter si qui fortasse authores in hoc sensu dixerunt, Deum agere in mediatiōne virtutis & non suppositi, valde errarunt, ut ex dictis patet, & magis statim declarabitur.

Alio modo intelligi potest concursus primæ causæ esse per modum principij & virtutis inditæ, quia in collatione huius virtutis quasi ipso actu, non

non tamen in ea sistit, sed ulterius progreditur vsq[ue] ad actionem ipsiusmet creaturæ, ita vt in illam influat immediate non tantum virtus communicata causæ secundæ, sed etiam ipsamet virtus diuina & increata. Et iuxta hunc sensum dicendum non esset concursus esse tantum aliquid per modum principij, sed etiam aliquid per modum actualis influxus seu actionis. Deinde est improbabilis illa multiplicatio reru[m] in huiusmodi concursu, loquimur enim per se ac precise de concursu necessario ex vi dependentiæ omnis effectus & actionis à causa prima. Vnde supponimus causam secundam habentem completam virtutem agendi in suo ordine: nam si ipsa causa secunda incompleta sit & imperfecta, indigebit quidem complemento virtutis, tamen ea indigentia non oritur ex dependentia quam causa secunda habet à prima, sed ex imperfectione in latitudine causæ secundæ. Atq[ue] hoc modo verum est interdum Deum, saltem supernaturaliter, supplere imperfectionem causæ secundæ, addendo illi virtutem agendi, quod maxime nobiscum facit cū supernaturales habitus infundit, tamen hoc extra propositu[m] nostru[m] est, quia illa virtutis infusio non pertinet ad concursu[m] primæ causæ, sed ad eleuatione[m] vel perfectione[m] causæ secundæ per actione[m] primæ. Loquendo igitur de causa secunda perfecte constituta in actu primo in suo ordine, impertinens est aliud principiu[m] agendi illi adiungere ea receptu[m], quia hoc ipso quod est aliquid creatum in ipsa, pertinet ad ordinem causarum secundarum, & ita multiplicatur principia agendi in eodem ordine sine causa, vel necessitate. Et contra huc concursu[m] hoc modo explicatu[m], recte procedunt argumenta Durandi superiori sectione facta.

V. Dicent fortasse, hanc virtutem quam prima causa dat secundæ vt cum illa concurrat, non pertinere ad causalitatem causæ secundæ vt sic, sed ad causalitatem causæ primæ, quia est quasi propriu[m] instrumentu[m] eius ad concurrendu[m] cum secunda, & ideo licet illa virtus recipiatur in causa secunda, non agere causam secundam per illam, sed Deum, sicut quamuis impetus recipiatur in lapide iacto, nō lapis semouet per illum, sed qui proiecit. Vnde, sicut proiciens dicitur mouere immediate per impulsu[m], ita & Deus dicitur immediate concurrere per hanc virtutem, quæ immediatio, per se loquendo, est virtutis, nō suppositi. Et similiter, licet causæ secundæ virtus dicatur compleri per hanc virtutem impressam à prima, non tamen complemento pertinente ad ordinem causæ secundæ, sed addente illi virtutem necessariam ex parte causæ primæ.

VI. Veruntamen hæc responsio vel redit ad priorem sensu[m] omnino reprobu[m], vel dicit aliquid per se improbabile, & impertinens: nam si illa virtus ita dicitur esse instrumentu[m] Dei vt actio Dei sistat in effectione eius: postea vera illa sola concurrat cum causa secunda ad actionem illius: sicut in exemplo quod adducitur, actio proicietis sistit in impressione impetus. Deinde vero motio est ad impetu[m]: si hoc (inquam) dicatur, redimus ad priorem sensu[m]: atque ita fit vt actio creaturæ nullam dicat immediatam habitudinem ad ipsamet virtutem Dei increatam vt ad principiu[m] per se illius, quod reprobu[m] est sectione præcedenti, contra Durandum. Si vero præter influxu[m] illius virtutis instrumentaria, dicitur etiam Deus virtute sua propria & increata immediate influere in actionem causæ secundæ, statim per se apparet quam sit impertinens illa virtus instrumentaria quæ se teneat ex parte Dei, nam ibi adest intime præsens diuina virtus per se ipsam: estque propter eminentiam suam sufficiens & proportionata vt per sese influat in actionem, imo ita debet necessario influere vt actio quælibet fieri à creatura possit: ergo ex parte Dei non est necessaria illa instrumentaria virtus: nihil ergo refert ad concursu[m] causæ primæ, qui per se necessarius est, ac Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

pertinet ad essentialem subordinationem causæ secundæ rel[ati]o[n]e[m] actu primæ.

Secunda sententia proponitur.

SECUNDA sententia est concursu[m] primæ causæ esse aliquid per modum principij in ipsa causa secunda, ordinatu[m] ad actionem eius, non tamen vt principiu[m] per se illius, sed solum vt conditionem necessariam ad agendu[m]. Ita videntur sentire omnes qui ponunt concursu[m] Dei versari circa causam secundam antecedenter ad actionem eius, applicando illam, vel determinando ad actionem. Sole que hæc opinio tribui D. Thomæ locis infra tractandis; sed immerito, vt ostendunt: citari etiam solet Capreol. in 2. dist. 1. quæst. 2. sed æque irrationabiliter. Ferrar. autem 2. cont. Gent. ca. 70. in principio distinguit in agentibus creatis duplicem vim agendi: vnam firmam & permanentem quæ est propria & naturalis, aliam vocat intentionem diuine virtutis habentem esse in completu[m]: & hanc ait non conuenire rebus nisi quādo actualiter operantur t[ame]n quā diuine virtutis instrumenta. Et in fine §. Ad secundu[m] dubiu[m] dicit, Deum immediate agere in omnibus causis inferioribus quāda[m] sui participationem cum qua simul immediate ipsarum effectus attingit: quia ipsa virtus in Deo existens & eius intentio in causis inferioribus producta, accipitur t[ame]n quā vna virtus: sicut ars (inquit) quæ est in mente artificis, & eius intentio in instrumento recepta pro vna virtute accipiuntur. Et per hanc virtutem ait applicare Deu[m] causas secundas ad operandu[m], sicut artifex instrumenta. In quibus verbis partim videtur ad priorē sententiam alludere, partim ad hanc posteriorem. Ad ponendam autem hanc virtutem intentionalem nulla ratione mouetur, sed solum quodam testimonio D. Tho. q. 3. de pot. art. 7. & nonnulli posteriores Thomistæ hanc sententiam secuti sunt. Et illam fundans in quibusdam receptis locutionibus antiquorū Philosophorum. Prima est quod agentia secunda nō agunt nisi mota à primo: & in hoc constituūt subordinationem per se inter has causas: indeq[ue] concludūt perueniendu[m] esse ad vnu primum agens, nō indigens motione alterius. Ita videtur processisse Aristotel. 7. Physic. c. 1. & lib. 8. c. 5. & 2. Metaph. c. 2. quem semper imitatur D. Tho. tum exponens Aristotelē, tum in aliis locis statim citandis: & ex parte Augusti. lib. 8. Genes. ad liter. cap. 20. & 5. de Ciuit. c. 9. Imo & Scriptura sacra videtur Deo tribuere hanc præmotionem causarum inferiorum, vt Iob 13. Qui immutat cor principum: & Prou. 12. Cor Regis in manu Dei est, & quocunq[ue] voluerit vteret illud. Hier. 10. Non est in homine via eius: & à Domino gressus hominis diriguntur. Agunt ergo causæ secundæ motæ à prima: hæc autē motio nō potest consistere in ipsa actione causæ secundæ, tum quia motio est in re quæ mouetur: actio vero transiens non est in agente, quo fit: tum etiam quia hæc motio antecedit actionem saltem causalitate, quia ad hoc mouentur agentia secunda, vt agant: eo quod non possunt agere nisi mota.

Secundu[m] principiu[m], est quod causa secunda applicatur à prima ad agēdu[m]. Quod sumptu[m] existimatur ex lib. de Caus. proposit. 16. vbi dicitur, virtutem diuinam esse virtutem omnium causarum: quia videlicet virt[us] diuina applicat reliquas virtutes ad suas operationes, vt exposuit Egid. quodlib. 5. quæ. 1. & significat D. Thomas, 1. p. q. 105. art. 5. in corpore, & ad tertiu[m]. Nam in corpore ait, primum agens mouere secundu[m] ad agēdu[m]: & secundu[m] hoc (inquit) omnia agunt in virtute ipsius Dei. In solutione vero ad tertiu[m] declarat hoc ideo esse, quia Deus non solum dat & conseruat virtutes agendi, sed etiam applicat eas ad agēdu[m]. Necessitas autem huius applicationis inter alias vna est, quia ad virtutem quæ re-

Vu 3 spicit

VII.

VIII.

Primu[m] fundamentu[m] vel actus sensus.

IX.

Secundu[m].

spicit finem vniuersalem pertinet applicare inferiori in ordine ad suum finem: Deus autem est supremus iagens respiciens vniuersalem finem: ergo applicat inferiora ut agant accommodata ad illum finem. Hæc ergo applicatio non est actio creaturæ: nam est à solo Deo, & antecedit actionem causæ secundæ: comparatur ergo ad actionem causæ secundæ ut principium eius.

X.
Tertium.

Tertium principium est, causam primam excitare secundam ad opus; qui modus loquendi non est tam frequens apud autores antiquos, sicut nomen motionis vel applicationis. Videtur tamen habere eandem vim. Et potest in hunc modum declarari: ea virtus creata dum agit, aliquo modo in se perficitur, quia melius est agere, quam omnino carere actione: hæc autem perfectio non consistit in ipsa actione, præsertim in transeunte, cum in ipso agente non sit: consistet ergo in hac excitatione, qua talis virtus veluti ultimate actuatur ad agendum. Hæc autem excitatio non potest esse ab ipsa virtute creata. Tum quia sæpe non est actiua in se ipsam, tum etiam quia ad illam efficientiam indigeret etiam excitatione: est ergo à prima causa.

XI.
Quartum.

Quartum ac præcipuum principium est, quod causa secunda determinatur à primâ & per se ac ne cessario indiget tali determinatione. Ita sentit D. Thom. 1. p. q. 105. ad tertium dicēs. Hoc ipsum quod causæ secundæ determinatur ad determinatos effectus, est illis à Deo. Duplex autem ratio huius necessitatis afferri potest: vna est vniuersalis ad omnes causas secundas, quia nimirum virtutes earum sunt indifferentes ad producenda varia individua: nec possunt sese determinare ad hoc individuum potius quam ad illud: nec cogitari potest aliud sufficiens determinans præter primam causam. Hæc autem determinatio non fit nisi addendo aliquid ipsi virtuti actiue. Aliâ ratio est propria liberæ voluntatis, quæ de se est indeterminata non solum ad individua, sed etiam ad species, & ad actus contrarios, & ideo indiget prædeterminante: quia ab agente indeterminato non potest determinatus effectus exire. Potestque hæc ratio extendi ad naturalia agentia vniuersalia, quæ etiam sunt indifferentia ad plures effectus specie diuersos, unde non possunt ad alterum eorum se determinare.

XII.
Quintum.

Quintum principium est, quod causæ secundæ essentialiter subordinantur causæ primæ, ut instrumenta artificii, ut frequentantur loquuntur graues autores & signati D. Thom. 1. 2. q. 6. a. 1. ad 3. & 2. con. Gent. c. 21. art. 4. indicat in lib. 3. c. 70. Hæc autem subordinatio intelligi non potest nisi causa prima præmoueat secundam, & actio secundæ pendeat ex motione primæ. Alias non esset subordinatio, sed concomitantia quædam duorum agentium. Neque esset actio primæ causæ prior actione causæ secundæ: quod plane repugnat dignitati primæ causæ, & dependentiæ causæ secundæ.

XIII.
Sextum.

Sexto argumentari possumus, quia hic modus concurrendi primæ causæ, utendo causa secundæ per motionem suam, & ita perfecte illi sibi subiciendo, per se fert maiorem quandam perfectionem in modo agendi primæ causæ cum secundis, & nullam includit repugnantiam ergo est primæ causæ tribuendus. Maior declaratur variis modis: primo quia hæc ratione maior est dependentia causæ secundæ à primâ, quia non solum in effectu & actione sua, sed etiam ipsa met pender in causando à primâ: vel, ut alii aiunt, non solum effectus vel actio incomplexa sumpta, sed etiam hoc complexum, causam secundam agere, erit à primâ. Vel aliter causa prima non solum faciet effectum vel actionem causæ secundæ sed etiam faciet ut causæ secundæ faciat: quod etiam in scriptura sacra sæpe Deo tribuitur, & sine illa præmotione intelligi non potest. Rursus è cõuerso pertinet ad perfectionem primæ causæ ut utatur secundis ad suos fines, & iuxta uoluntatem suam tanquam habens supremum domi-

nium earum: nam perfectus actus domit si est plenus usus rei, quæ sub dominiū cadit. Hæc sunt rationes quæ pro hac sententia afferri possunt. Ex quibus duæ primæ videntur maxime iacere, & huic secundæ sententiæ: tertia vero & quarta magis videntur iuxta priorem opinionem procedere: quinta autem & sexta indifferentes sunt.

Respondeatur præcedens opinio.

Hæc vero sententia non magis probanda est quam præcedens: neque existimo fuisse opinionem D. Thomæ, aut Scoti, vel antiquorum Theologorum. Quod ut probem, aduerto etiam hæc posteriorē sententiam habere locum ad suos sensus supra declaratos. Primus est quod cõcursus causæ primæ censeatur omnino ac præcise consistere in agendo circa ipsam causam illam prænam conditionem necessariam, siue nomine motionis, siue applicationis, aut quocumque alio appelletur, ita ut præter illam nullam aliam efficientiam habeat causa prima circa effectum, vel actionem causæ secundæ. Et neque Ferrara, neque moderni auctores videntur hunc sensum intendisse, ut ex ultimis verbis Ferraræ supra citatis colligi potest. Et reuera effectus in hoc sensu talis opinio non minus falsa, quam opinio Durandi, quia iuxta hanc explicationem Deus non concurreret per se ad actionem causæ secundæ, sed solum remote & per accidens, nimirum conseruando causam secundam, & efficiendo in illa quandam conditionem necessariam ad agendum: hic autem concursus est per accidens respectu effectus causæ secundæ, ut patet in applicante ignem ad comburendum. Nam si dāns & conseruans principium per se agendi, & non ultra concurrere, solum remote, & per accidens causæ effectum ab illo principio manantē, multo magis qui dat conditionem requisitam ad agendum, unde qui vtrumque facit, duplici modo concurreret per accidens, nullo tamen modo per se. De hoc igitur sensu non oportet plura disputare. Quin potius ex hoc elicio, etiam demus efficere Deum illam applicationem, vel conditionem præuiam, non consistere in illa per se ac formaliter concursum causæ primæ: nam causa prima per concursum suum est causa per se, immediata, & totalis in suo genere, effectus & actionis causæ secundæ, ut sectione prima demonstratum est: sed per efficientiam huius necessariæ conditionis non est Deus causa per se & immediata, nedum totalis actionis vel effectus creaturæ: ergo formaliter non consistit in hac efficientia concursus Dei.

Superest ergo ut alium sensum examinemus, nimirum concursum primæ causæ inchoari (ut ita dicam) ab hac motione vel applicatione causæ secundæ: consummari vero in effectione immediata & per se ipsiusmet effectus seu actionis ipsius causæ secundæ. In quo sensu dicimus illam sententiam extreme quidem diserepare à Durandi opinione: aliquid vero addere veritati, quod nec necessarium est nec satis intelligi potest, & occasionem potest præbere incidenti in aliquem errorem, præsertim circa vsum humanæ libertatis. Ut autem hæc omnia distincte probemus, paulatim procedendum est, tertiam, ac vltimam declarando, ac probando sententiam.

Quæstiones resolutio.

Dico ergo primo: Diuinus concursus, quatenus est aliquid ad extra, per se & essentialiter est aliquid quid per modum actionis, vel saltem per modum in-
iusdā fieri immediate manantis à Deo. Declaro huiusmodi particularis: dico enim quatenus est aliquid ad extra ut omittā disputationē de ipso actu voluntatis Dei, an dicendus sit concursus, nec ne, & an dicendus sit inchoari per modum actionis, vel per modum principii, nam quoad hunc sensum sufficiunt supra dicta de crea-

de creatione. Et fere ob eandem causam dixi vel saltem per modum eiusdem fieri, vt scilicet abstineam ab illa quaestione, an actio recepta in creatura comparetur ad Deum per modum actionis, vel solum per modum effectus: quanquam enim verius sit comparari per modum actionis, vt etiam sectione sequenti attingam, tamen ad praesens non refert. Atque ita explicata conclusio est receptissima, & mihi certissima: satis approbata ex dictis superiori scet. contra Durand. & in hac contra relatas sententias in primo sensu explicatas.

Sumiturque ex D. Tho. 1. p. q. 105. art. 5. & 3. cont. Gent. c. 70. quatenus dicit, primam causam per suum generalem concursum per se & immediate influere non tantum in effectum, sed etiam in actionem causae secundae: quia non solum effectus, sed etiam actio causae secundae habet aliquid entitatis participatae, & ex ratione necesse est vt immediate & per se maneat a primo ente per essentiam. Ex quo principio ita concluditur ratio. Concursus Dei intime ac per se includitur in ipsa actione creaturae, & per se etiam ac immediate tendit ad eundem terminum ad quem tendit actio creaturae: ergo per se & essentialiter est aliquid per modum actionis, vel fieri ipsiusmet actionis, vel effectus creaturae. Et confirmatur; nam, hic concursus non potest consistere in omni eo, vel in solo eo, quod datur causae secundae per modum principij vt operari possit: ergo consistit essentialiter in aliquo quod sit per modum actualis fieri.

Antecedens probatum est contra superiores sententias & iterum sic declaratur. Posita quacunque entitate, quae solum concurrat per modum principij, non implicat contradictionem vt non sequatur actio, vel effectus; nam Deus potest omne principium agendi creatum, quantumvis applicatum ad agendum cum omnibus conditionibus praerequisitis suspendere ab actuali actione, & impedire ne effectus fiat. At vero posito actuali concursu ad extra implicat contradictionem, actionem non sequi, seu effectum non fieri: ergo signum euidentius est actuale concursum non consistere per se & essentialiter in iis, quae sunt per modum principij, sed in aliquo quod sit per modum actionis. Maior videtur per se nota ex terminis, quia in eis nulla inuoluitur repugnancia aut implicatio contradictionis. Certumque de fide est, id fecisse Deum in multis virtutibus necessitate naturali operantibus, neque est maior ratio repugnantis in quibusdam, quam in aliis. Nisi fortasse aliquis dicat hoc specialiter repugnare illi intentionali virtuti, quam aiunt imprimi a Deo, & esse quasi transeuntem seu influentem, quod inde prouenit, quia habet esse inseparabile ab actuali operatione, sicut virtus artis, impressa instrumento inseparabilis est ab operatione artis: huic n. assimilatur Ferrariens. supra illam virtutem. Sed certe, si talis virtus inseparabilis est ab actuali actione causae secundae, et per potentiam Dei absolutam, hoc satis declarat non esse rem ab illa distinctam, & consequenter non esse principium eius, sed actuale emanationem ipsius a prima causa. Vel e conuerso, illa virtus supponitur res distincta ab actione causae secundae, & verum principij eius, sine probabilitate negatur posse Deum efficere vt illa sit & ab ea non maneat actio, quia virtus non pendet essentialiter ab actione quae ab illa manet, sed e conuerso, & est in re distincta ab actione & prior illa; quid ergo repugnat quod conseruetur sine illa? Item posita illa virtute adhuc est necessarius immediatus influxus Dei vt sequatur actio, quod sepe probatum est: ergo potest Deus suspendere illum influxum, & ita impedire actionem.

Neque exemplum de virtute artis impressa instrumento quicquam iuuat, nam illa virtus esse non potest, nisi vel impetus impressus instrumento ad locum illud mouendum, vel ipsemet motus. At vero impetus impediri potest ne efficiat motum, vt rationes factae probant; nec video quid in contrarium ob-

stet. Motus autem ipse impediri non potest ab actuali motione instrumenti, quia respectu illius non comparatur vt virtus, sed vt ipsa actio vel fieri. Quod si ex instrumento sic modo nata est sequi aliqua alia actio distincta a motu & termino eius, ad quam motus instrumenti comparetur per modum principij aut virtutis, omnis illa actio separabilis est a tali motu virtute diuina, propter eandem causam. Quod autem posito actuali concursu ad extra non sit separabilis actio causae secundae, communis consensio & euidentius est, quia ille concursus non est separabilis ab aliquo termino & effectu primae causae: nam si est concursus ad extra, aliquid extra Deum sit, id autem necesse est fieri a causa secunda: alias ille non esset concursus cum causa secunda, sed actio solius Dei. Unde ipsummet nomen *concurfus* satis declarat inseparabilitatem ab actione causae secundae. Ergo concursus essentialiter est aliquid per modum actionis vel fieri, vt est a prima causa.

Dico secundo: Concursus primae causae praeter id quod est per modum actionis, non includit ex intrinseca necessitate aliquid de nouo inditum ipsi causae secundae, quod sit principium actionis eius, vel conditio ad illam necessaria. Dico, de nouo inditum, quia certum est concursum causae secundae supponere in illa virtutem agendi datam & conseruatam a prima causa, quod hic supponimus, & inquirimus quid ultra illam necessariu sit adiungi ex parte primae causae.

Hae ergo conclusio sumi potest ex D. Thoma 1. 2. quae. 109. artic. 1. 2. & 3. vbi actionis causarum secundarum duo tantum dicit requiri, nimirum intrinsecam virtutem connaturalem (loquitur n. de naturalibus actionibus, de quibus solis nobis sermo est in tota hac disput.) concursum Dei, quem ibi vocat motionem seu auxilium Dei mouentis: cur autem ita illum appellet infra videbimus. Quod autem ea voce nil aliud intellexerit, patet, tum quia alias praetermisisset id quod per se ac maximae necessarium est: tum etiam quia iam non tantum duo, sed tria essent necessaria ad actionem creaturae, scilicet virtus eius, motio, & concursus. Atque ita intellexisse videtur Caietanus ibi, dicens illud auxilium Dei mouentis esse cooperationem eius. Qui eadem sententiam docet 1. part. quae. 13. & quae. 16. artic. 3. vbi exponens illud axioma, *causa secunda non agit, nisi mota a prima*, dicit, intelligendum esse, non de motione prauiua, sed de motione intrinsece cooperante ipsi actioni. Et subdit: *Talis est autem cooperatio primae causae, de qua scriptum est, quod attingit a fine vsq. ad finem foriter: disponitque omnia suauiter, iuxta modum cuiusque cooperans vnicuique.* Eadem est sententia Scoti variis locis, sed praesertim in 4. dist. 1. quae. 1. ad vltimum, vbi ait, causam secundam non dici agere in virtute primae, quia tunc aliquid recipiat ab illa, sed quia habet ordinem inferioris ad illam: & subdit: *Ex his patet quod cause primae in causam secundam proprie dictam non est influentia noua, quae sit creatio alicuius inhaerentis cause secundae, sed influentia ibi est determinatus ordo istarum causarum in agendo effectum communem.* Idem sentit Alma in tract. 1. Moral. capite primo, & Gregorius in secundum distinct. 28. quaestione prima, articulo 3. ad 12. vbi declarat concursum Dei consistere solum in partiali coefficientia Dei quantum est ex essentiali subordinatione causae secundae ad primam: quod aduerto: quia ex alio capite ad actus bonos requirit specialem Dei praemotionem, de quo alias: idem in 2. dist. 34. ad 8. Capreolus etiam in secundo distinct. 28. quae. 1. articulo 3. ad 12. concl. 2. vbi referens sententiam Gregorii illam approbat, & dicit, *Concordat S. Tho. 1. 2. q. 190. fere singulis articulis, Gab. etiam in 2. dist. 37. a. 3. dub. 2. Greg. imitatur. Alios referam scet. seq.*

Ratione probatur primo, quia per hunc concursum actuale Dei per modum actionis: prout explicatum est saluatur omnis dependentia essentialis, tum

Vu 4 causae

XX.
Secunda conclusio.

XXI.

XXIII.
Ratio secundae conclusionis.

causæ secundæ à prima in causando, tum actionis eius in fieri, tum etiam effectus in omni esse suo. Item ratione huius concursus verum est, primam causam immediate ac per se efficere omnia, & quicquid aliud de illa ut causante omnia, vel autoritate creditur, vel ratione probari potest: ergo superuacaneum est quippiam aliud fingere. Antecedens ex dictis in priori assertionem patet: & clarius in solutionibus argumentorum. Consequentia vero probatur, tum quia natura abhorret quidquid superfluum est, teste etiam Aristotel. 1. de Cælo, capite quarto, & aliis locis: tum etiam quia rationes præcedente sectione factæ pro sententia Durandi, probant, solam illam efficientiam primæ causæ esse coniungendam causæ secundæ ad actionem eius, quæ per se fuerit necessaria ad essentialem, dependentiam omnis entitatis vel modi realis à primo ente: tum denique quia alias nullus esset status, sed quacunque re posita posset quædam adiungere: & sicut præter actualem concursum requirunt alii motionem, alii complementum virtutis, posset aliquis illa tria postulare: & alius pro suo arbitratu posset quartum quippiam adiungere, ut per se satis constat.

XXIII.

Secunda ratio est, quia nihil potest requiri ut principium per se, nec etiam ut conditio necessaria principij per se: ergo nullo modo: ergo concursus primæ causæ ut sic nihil requirit per modum principij, sed solum per modum actionis. Consequentia sunt clara ex sufficienti enumeratione: Maior satis probata est refutando priorem sententiam. Minor vero eodem seu proportionali discursu demonstranda est. Nam sicut causa secunda in suo ordine potest esse completa in virtute agendi, ita requirit certas & determinatas condiciones necessarias in eodem ordine ad agendum, quas omnes habere supponimus, quando de necessitate concursus primæ causæ præcise disputamus. Nam si quæ illarum desint, necessarium quidem erit, si causa illa operatur, ut conditio illa prius adiungatur per efficientiam primæ causæ, vel solam, vel cum alia causa secunda: illa tamen necessitas non est ex vi concursus aut dependentiæ à prima causa, sed ex peculiari defectu. Sicut ergo causa completa in virtute non indiget alio complemento virtutis, ita causa completa in conditionibus prærequisitis ad agendum in suo ordine nullam novam conditionem prærequirit. Dicere autem præter eas condiciones nobis notas, quas causæ secundæ possunt per se, vel per alias secundas causas comparare, requirere quandam aliam occultam conditionem, quam ex solo influxu causæ primæ habere possunt, sicut gratis dictum est, ita facile contemnitur, quod nulla auctoritate, vel ratione alicuius ponderis vel momenti nitatur.

XXVI.

An & qualiter causa secunda à prima applicetur ad agendum.

Sed ulterius positive ostendere possumus, nullam talem conditionem excogitari posse, discurrendo per illa quatuor, quæ in argumentis supra factis tacta sunt. Primo enim appellabatur hæc conditio applicatio causæ secundæ ad agendum. At nos supponimus applicationem omnem nobis notam iam factam: consistit autem hæc applicatio, vel in aliqua motione locali, vel in actione vitali, seu animali, ut quando causa finalis applicatur per cognitionem, vel potentia motiva per appetitum. Quo fit ut, sicut hæc applicatio consistit in aliqua reali actione, ita esse non possit sine efficientia causæ primæ ordinariè quidem per causas secundas, extraordinariè autem per se ipsam. At vero præter has, quæ nam alia esse possit applicatio? Nam si est realis efficientia, erit realis motus vel mutatio causæ secundæ. Quæ ergo terminum habet? Non, localem, nec alterius generis extrinsecam, ut per se notum videtur. Neque etiam esse potest qualitas aliqua: nam, si illa qualitas datur ut virtus agendi, iam non est conditio tantum, sed principium per se actionis, & redeunt rationes superius factæ. Si vero datur ut nihil agat, impertinens est

ad agendum: nec reddi potest ratio cur dicatur conditio necessaria. Dices, esse necessariam ut contingat secundum agens primo, ut instrumentum principali causæ. Sed hæc & similia, quæ verbis dici possunt, in re explicari non possunt, quia illa conditio, neque est aliqua realis unio, neque intimior præsentia, sed solum uouus quidam effectus, cuius officium & necessitatem ad actionem causæ secundæ inquirimus.

Nec vero dici potest, terminum illius mutationis, quæ applicatio dicitur, esse ipsammet actionem causæ secundæ, tum quia una actio non est terminus alterius, ut sequent. sect. latius dicam: tum etiam quia illa applicatio est mutatio in ipsa causa secundæ: actio vero eius sæpe est in passio: tum denique, quia illa applicatio dicitur esse conditio prævia ad actionem: ergo & terminus eius est etiam præuius: sicut ergo in causa secunda nihil est reale, quod talem mutationem terminare possit, ita neque est talis applicatio, quæ sit aliquid reale in ipsa præuia ad actionem.

Alio modo appellabatur illa conditio motus quo causa prima mouet secundam ad agendum. Et de hoc motu eodem discursu inquiri potest quem terminum habear, & consequenter ad quam speciem motus vel mutationis pertineat, quia necesse est omnem motum realem ad aliquid tendere, & in aliqua specie esse: alius autem motus non est localis: quia non est necesse causas secundas localiter mutari quandoque agunt; de motu vero ad quantitatem certior res est: de mutatione autem ad qualitatem procedit eodem modo ratio facta de applicatione: præter hæc tamen nihil est quod per illum motum fieri possit, ut facile patebit discurrendo per omnia genera entium. Nec vero potest ille motus per se terminari ad ipsammet actionem causæ secundæ, tum propter rationes factas de applicatione, tum etiam, quia alias iam ille motus non esset conditio ad illam actionem prærequisita, sed esset intrinseca via ad illam actionem: quandoquidem illa actio dicitur esse proprius & immediatus terminus illius motus. Ex quo ulterius fiet, ut videtur, ille motus dicitur esse à sola prima causa, ita determinatus eius, nam ab eadem causa est terminus à qua est via: ergo si actio causæ secundæ est intrinsecus terminus illius motus, erit à sola causa prima, quod inuoluit apertam repugnantiam: quomodo enim est actio causæ secundæ, si est à sola prima? Quod si dicatur, actionem causæ secundæ non esse intrinsecum terminum illius motus, sed potius extrinsecum seu remotum, necessario assignandus erit alius terminus intrinsecus & proprius: nullum autem assignari posse, discursus à nobis factus, sufficienter ostendit.

Tertio vocabatur illa conditio excitatio virtutis. Quæ si ponatur fieri per veram & realem actionem causæ primæ in secundam vel in virtutem eius, fiet per illam actionem aliqua mutatio in causa, de qua procedet tota argumentatio proximè facta. Quod si non sit illa excitatio per veram & realem actionem in causam secundam, iam nihil agitur in causa secundæ, quod se habet per modum principij quod intendimus. Et præterea explicandum super est illis authoribus supra à nobis citatis, qui talem excitationem requirunt, quomodo excitatio virtutis fiat in actione, aut per denominationem, ut vocant, extrinsecam, & quæ sit necessitas talis excitationis proveniens à sola causa prima, præter omnem illam, quæ esse potest proveniens à causa secundæ. Et ut hoc amplius intelligatur, aduerte excitationem potentiam ad operandum, propriissime inueniri in potentia animæ: extendi tamen aliquo modo ad nonnullas virtutes naturales, quæ non agunt nisi prius alterentur earum subiecta, ut piper non calefacit, nisi contrahatur, & res odorifera sæpe non mittit odorem, nisi prius calefiat.

Hæc

XXIII. Hæc ergo alteratio prævia solet dici excitatio virtutis per metaphoram: re tamen ve a est aut complementum virtutis, et qualitatem additam aut applicationem vel dispositionem agentis, ut ex se emittit potest vaporem, vel exhalationem aliquam, quæ mediante agit, ut dum res odorifera per calefactionem arefcit, facilius potest exhalare odorem, & fide aliis. Excitatio autem causæ primæ non potest esse similis huic naturali per alterationem præviæ, quia nec complementum virtutis est semper necessarium in causâ secundâ, ut ostensum est, neque etiam dispositio aliqua materialis: nam in multis causis secundis necessaria non est, ut est evidens in igne calefaciente, Sole illuminante, & Angelo mouente cælum: & ubi est necessaria per alias causas secundas fieri solet, nec pertinet ad subordinationem causæ secundæ, respectu primæ.

XXIV. Excitatio autem potentiarum animæ duobus modis fit, Vno ab obiecto, vel in genere efficientis, ut in potentis cognoscitivis, vel in genere finis, ut in appetitivis. Et hoc genere excitationis etiam est per se notum, primam causam non excitare secundam ex vigentis concursus, quia multæ causæ secundæ non sunt capaces obiectivæ excitationis: quæ vero capaces sunt, non semper moventur à causa primâ ut ab obiecto. Neque etiam causa primâ ex suo generali munere habet applicari obiecta excitantia nisi concurrendo cum causis secundis. Ad opera verò gratiæ excitat quidem Deus homines peculiari modo, verumtamen illa excitatio non pertinet ad concursum causæ primæ, sed ad supplendâ, vel iuvandâ imperfectionem alicuius causæ secundæ: de quo genere diuinæ excitationis peculiariter disputant Theologi in materia de gratia. Alio modo fit excitatio circa potentias animæ per quandam efficientiâ quali moralem, per naturalem sympathiam quam habent ex eo, quod in eadem essentia animæ radicanter, cū subordinatione inter se, quæ etiam dici solet motio, vel applicatio vnius potentie per illam: quo modo potentia motiva existens in musculis excitatur vel applicatur per appetitum, & voluntas dicitur hoc modo mouere omnes animæ potentias. Sed neque hoc genus excitationis habet locum in causâ secundâ respectu primæ, tum quia intrinsicè includit vitalem modum operandi, tum etiam, quia requirit coniunctionem facultatis mouentis & motæ in eodem radicali principio. Atque ita videntur exclusi omnes modi excitationis, quos possumus nos explicare aut assequi: fingere autem aliquem alium infabilem, eiusque fidem petere, cum nec Christiana fides illum doceat, nec ratio aut necessitas illius redatur, ab omni ratione alienum est.

XXV. Dicere vero quis potest, reperiri inter causam primam & secundam, quandam sympathiam ortam non extradicatione potentiarum in eadem essentia, sed ex essentiali subiectione causæ secundæ ad primam, & supremo dominio primæ in secundam. Conlisteret autem potest huiusmodi sympathia in hoc, quod volente Deo ut causa secundâ operetur, statim necessaria consecutione causa secundâ agit, non quia in se aliquid recipiat ex vi illius voluntatis, sed quia statim illi obedit agendo, sicut potentia motiva obedit appetitui. Per hanc ergo voluntatem dici potest Deo applicare, mouere, vel excitare causam secundam ad agendum. Et quia illud velle Dei interuenit semper in concursu cum causâ secundâ, ideo prima causa dicitur concurrere excitando causam secundam. Verumtamen hic dicendi modus, siue ut verus, siue falsus, non pertinet ad præsentem questionem: hic enim solum agimus de concursu externo & transeunte: illa autem excitatio tali modo explicata solum fit per velle internum. Item ex vi illius voluntatis nihil in se recipit causa secundâ per modum principii, vel conditionis necessariæ ad agendum, de quo nunc agimus. Ergo eo modo quo nunc disputamus, nulla

excitatio fit in causâ secundâ ex vi solius concursus causæ primæ. An vero ille modus excitationis verus sit, quia punctus est difficilis, & necessarius ad complementum huius materiæ, in sectione quarta explicabitur.

Quarto dicebatur illa conditio necessaria, *Determinatio causæ secundæ per effectum primæ*. Hæc autem non est probabilior, quam reliquæ, & generatim argumentando, si hæc determinatio dicitur fieri per veram actionem primæ causæ in secundam, redeant argumenta supra facta, quod illa actio inferat mutationem in causam secundam, cuius mutationis nullus terminus assignari potest. Specialiter vero, hæc necessitas talis prædeterminationis nulla est in causis secundis naturaliter agentibus, quia illæ naturaliter sunt determinatæ ad vnum: quam quidem determinationem acceperunt à Deo non per concursum sed per influxum & conseruationem talis naturæ.

Quo sensu loquitur Diuus Thomas 1. par. quæst. 105. art. 1. ad 3. Formaliter vero hanc determinationem habent tales causæ ab intrinseca natura. Vnde sub hac consideratione dici solet, causam secundam determinare concursum primæ ad speciem actionis, potius, quam determinari ab illa, ut videtur loqui Diuus Thomas in 2. distinct. 1. quæst. 1. ar. 4. in corpore. & ad tertium, & 1. contra Gentes, ca. 66. ratione 5. ubi dicit, *Secunda agentia sunt quasi particulantes & determinantes actionem primi agentis*. Et sumitur ex Dionysio capite 4. de diuinis nominibus, dicente, Dei actionem ex se esse indifferentem, variari autem ex diuersitate subiectorum & causarum. Dicuntur autem causæ particulares determinare concursum, non quia ad hoc efficiant aliquid præuium: quid enim possunt? Neque quia Deus voluntate sua illum determinet, quod declarabimus sectione quarta, sed, quia hæc causa natura sua postulat hunc concursum potius quam alium. Deus autem sese accommodat naturæ vniuersali: & ideo etiam dici solet, hæc determinatio, ut est à causa secundâ, esse in genere causæ materialis. In his ergo causis naturaliter agentibus non est necessaria illa conditio præuiæ, quæ prædeterminatio dicebatur. Quod si interdum hæc naturalia agentia propter vim agendi vniuersalem habent indifferentiam aliquam in facultate agendi res specie diuersas, naturaliter ac physice loquendo, semper determinantur ad vnum effectum in specie vel ex se, vel ex concursu aliarum causarum, aut materialis aut coefficientium, ut supra disput. 18. sect. 1. declaratum est.

Denique etiam si demus (quod probabile est) quoad singularitatem actionis vel effectus determinari causam secundam à primâ, ut Nominales affirmant, & in superioribus nobis probabile visum est: non oportet fingere, illam determinationem fieri per aliquam actionem causæ primæ in secundam, ad eundem nimirum aliquid virtutis eius. Imo vix potest hoc modo intelligi, quia etiam illud additum de se esse indiffere ens ad plura indiuidua si milia faciendâ: nulla enim res, quæ in aliqua specie vim habet actiuam, determinatur ex se ad vnum tantum indiuiduum efficiendum, ut patet discurrendo per omnes virtutes naturales. Si quis autem velit peculiari excoipere hanc entitatem, vel virtutem quam causa primâ addit secundâ, gratis id asseret, & sine causa multis implicabitur difficultatibus. Oportebit enim fateri, quoties variatur actio agentis naturalis diuersis temporibus, vel circa diuersa subiecta, variari etiam illas entitates prædeterminatiuas, quas in se recipit causa secundâ à primâ. Et similiter si ignis succelsiue calefacit, continuè etiam aliquid debet in se recipere & pati, quo determinetur ad illam successiuam actionem. Denique vel superfluum est ille modus determinationis, vel fatendum erit, facultatem naturalem esse sufficientem de se ad specificam rationem effectus, non vero ad singula-

XXXI.

XXXII.

Quomodo
secunda cau-
sa ad indiui-
dum effi-
ciunt à pri-
ma determi-
nantur.

gularitatem eius: illud vero additum dare vim ad singularitatem, quod est intelligibile, cum in effectu prout in re sit, specifica & singularis ratio non distinguantur.

XXXII.

Dicendum est ergo, illam determinationem sufficienter fieri per voluntariam prædeterminationem diuini concursus. Itaque ignis, verbi gratia, indifferens est ad hunc vel illum calorem faciendum, non quidem negative seu priuatiue, id est, quia ad neutrum habeat completam virtutem in suo genere, sed positiue, quia ad vtrumque est satis potens in ratione cause proximæ, & ad neutrum determinatus: Deus autem sua voluntate statuit cum illo concurrere ad hunc potius quam ad alium: & hoc satis est vt ab igne procedat hic effectus numero potius quam alius. Non est ergo necessaria talis conditio prædeterminans, quæ sit res aliqua recepta in ipsa causa secunda.

XXXIII.

Ex his autem, quæ de naturalibus agentibus diximus, colligitur, huiusmodi conditionem multo minus esse necessariam in causis secundis liberis, ex vi subordinationis & dependentiæ essentialis causæ secundæ à primâ. Nam eiusdem rationis est quoad hæc dependentia causa libera ac necessaria à primâ causa. Vnde si in causa naturaliter agente sufficienter saluatur illa dependentia per concursum, quia in actione consistit, etiâ saluabitur in causa libera. Nec verò ob peculiarem modum agendi causæ liberæ, est in ea talis conditio necessaria, quia licet voluntas, verbi gratia, quæ est potentia libera, sit ex se indifferens, positis omnibus requisitis ad agendum & non agendum, tamen reuera est tam potens ad agendum ac si non haberet alteram facultatem: & è conuerso tam potens est ad non agendum, ac si nihil aliud posset. Itaque ad vtrumque & ad singula habet plenam potestatem: ergo sicut alia agentia per potestatem quam habent ad vnum, possunt illud exequi cum communi concursu absque illa præuia conditione prædeterminante: ita agens liberum, per potestatem quam habet ad plura, potest cum communi concursu aliquod eorum exercere (loquimur de actibus intra ordinem naturæ contentis) absque illa conditione. Tantumque abest vt peculiaris conditio & indifferentia libertatis ad hoc obstat, vt potius in hoc sit posita eius excellentia & dominium in suam actionem.

XXXIV.

Vnde, cum dicitur, facultatem indeterminatam non posse determinatum actum vel effectum efficere, ad summum habet locum in potentia ita indifferente ad plura, vt sit per se incompleta & insufficientis ad singula, quæ vt sic magis est indifferens passiva & imperfecta, quam actiua & perfecta: propter quod talis indifferentia dici solet negatiua. At vero, quando potentia est indifferens per completam vim ad vtrumque oppositum, & per dominium in suum actum, optime potest, quamuis in actu primo sit indeterminata & indifferens, determinatum effectum seu actum secundum efficere, se ad illum determinando. Hæc est enim propria vis & potestas eius, à qua habet quod libera sit. Sicut etiam diuina voluntas est indifferens ad plura obiecta vel effectus creatos, & ipsa determinat ad aliquod eorum: huius enim efficacæ & domini participationem accipit voluntas creata, quamuis longe impari in perfectione & modo. Nam increata voluntas est indifferens ad plura obiecta extra se, non vero ad plures actus volendi, vel nolendi: voluntas autem creata, et ad plures actus est indifferens. Deinde increata voluntas determinatur sine nouo actu illi addito: creata vero per nouum actum. Ac denique voluntas increata non pendet ab alio in sua determinatione: creata vero pendet saltem à concursu primæ causæ: cū eo tamen, sicut potest velle ea quæ sibi proportionata sunt, ita & ad ea se determinare.

XXXV.

Vnde vltius addo, illam conditionem, quæ prædeterminatio dicitur, non solum non esse necessa-

riam causæ liberæ ob peculiarem modum agendi eius, verum etiam illi ob eam causam repugnare, si liberæ quoad exercitium & specificationem operaturæ est: nam vsus libertatis quoad vtrumque partem perfectam prædeterminationem impediretur. Quod primo declaratur in indifferentia quoad specificationem actus, nam cum sola prima causa dicatur efficere hanc prædeterminationem, voluntas tantum est in potentia passiva ad illam: vnde respectu illius non est libera, sed est passiuæ, seu negatiue indifferens, sicut materia ad alias formas: nam in potentia passiva vt sic, non est libertas, vt supra ostendimus. Non est ergo in potestate actiua & libera voluntatis, vt hanc vel illam determinationem recipiat: cum ergo ad vnum tantum actum determinetur, illum potest efficere & non alium, quia nec potest illum efficere nisi ad illum determinetur, neque potest efficere vt ad alium determinetur: sed hoc est in sola voluntate extrinsece agentis. Ergo nunquam est, proxime & actiue indifferens ad plures actus, seu quoad specificationem actus. Pater hæc vltima consequentia, quia voluntas ante receptam hanc prædeterminationem ad neutrum actum est perfecte & actiue indifferens, quia si illa prædeterminatio est necessaria, sine illa non est completa vis agendi cum omnibus prærequisitis ad agendum, sicut ad libertatem necessariam est.

Neque etiam est in manu voluntatis habere hanc determinationem, vel vnam potius quàm aliam: quid enim ad hoc faciet, cum facere nihil possit nisi prædeterminata? Veli recipit determinationem ad volendum malum obiectum, curej imputabitur, quod non recipiat determinationem ad nolendum illud? Neque enim illi potest imputari propter aliquem priorem actum, tum quia fieri potest vt nullus præcesserit: tum etiam quia ille fieri non potuit sine alia prædeterminatione, de qua eadem redie difficultas. Neque etiam potest imputari propter priuationem alicuius actus, tum quia nec prædeterminatio ad illum actum est in potestate eius, & consequenter nec carentia actus potest illi imputari, quia in vniuersum prima radix non operandi in voluntate, etiam positis aliis prærequisitis, est, quia non accipit hanc prædeterminationem: nam si illam reciperet, operaretur. Tum etiam, quia non semper ad actum malum positum antecedit carentia prioris actus debiti, sed simul dum vnus eligitur, alius omittitur. Ac denique in eo progressu non est procedendum in infinitum, sed sistendum in aliquibus actibus primis, quorum vnum voluntas voluntarie efficit, alium omittit. Et in illis explicari non potest, quo modo prædeterminatio passiva ad vnum potius quam ad alium fit in potestate voluntatis. Si ergo talis prædeterminatio necessaria esset, tolleretur indifferentia quoad specificationem actus.

Atque inde vltius concluditur, tolli etiam quoad exercitium actus. Nam, vt declaratum est, si prædeterminatio illa est necessaria, ante illam receptam non est in potestate actiua & libera voluntatis talem actum exercere, quia nondum est potentia proxima, id est completa, & cum omnibus prærequisitis ad agendum, etiam est potestas actiua remota (vt ita dicam) quia non est in potestate voluntatis aliquid facere, quo illa conditio, seu prædeterminatio adhibeatur, sed solum est in potentia passiva ad illam, quæ non sufficit ad libertatem: quæ omnia satis declarata & probata sunt. Rursus posita in voluntate illa conditio, quæ prædeterminatio dicitur, fieri non potest quin ipsa exerceat actum, nec potest resistere determinationi, seu morioni eius: ergo nunquam habet potestatem exercendi, & non exercendi actum: ergo tollitur indifferentia quoad exercitium, quæ in hac potestate consistit. Antecedens certum est in ea opinione quam impugnamus: nam hæc prædeterminatio dicitur pertinere ad actuale concursum.

sum Dei. Vnde sicut impossibile est Deum concurrere cum voluntate, & ipsam non operari, ita impossibile est voluntatem recipere illam prædeterminationem & non prodire in opus. Et ex ipso nomine prædeterminationis id constat: nam si post receptam prædeterminationem potest voluntas non operari, ponamus non operari; ergo tunc adhuc manet indifferens ad operandum & non operandum: ergo indiget prædeterminatione ut operetur, & falsum erat accepisse prædeterminationem.

Portasse quis dicit, post acceptam prædeterminationem posse quidem voluntatem non operari, non licet tamen admittere, de facto non operaturam, quia licet possit, nunquam ita se gerit. Sed hoc friuolum est, & non consequenter dictum. Primo quidem, quia si potest vera potestate quæ ad libertatem sufficit, unde affirmari potest illam potestatem nunquam exerceri? Secundo, quia tam est necessaria connexio inter illam prædeterminationem & operationem, ut naturaliter impossibile sit hæc separari ab illa, imo & ipsi auctor implicare contradictionem, sicut esse simul determinatum & indeterminatum respectu eisdem, vel agens mouere & passum non moueri: ergo non est in voluntate potestas ad resistendum activitati huius prædeterminationis, quia non est in ea potestas ad impossibile: ergo falsum est, posita prædeterminatione posse non operari. Tandem, quia si voluntas potest non velle id, ad quod prædeterminationem, vel id est, quia potest habere actum oppositum. Et hoc non, ut patet ex probatione prioris partis, quia iam id spectat aliquo modo ad indifferentiam quoad specificationem. Vel id est, quia potest suspendere actum: & hoc etiam non, quia non potest voluntas resistere efficacitati illius prædeterminationis. Neque illa subditur vsui libertatis, sed illam potius sibi subdit: ergo neutro modo est in voluntate illa potestas, & consequenter nec libertas quoad exercitium.

Quod etiam confirmatur ex definitione potentie libertatis supra tradita, scilicet, de ratione illius esse ut possit omnibus prærequisitis ad agendum, possit agere & non agere: nam in præfenti vna conditio necessaria esse dicitur prædeterminatio facta à prima causa, qua posita non potest voluntas agere & non agere, sed agere tantum: ergo sine libertate quoad exercitium, & ex necessitate agit. Nec refert quod illa necessitas sit ex suppositione, nam illa suppositio est antecedens omnem vsui libertatis, & ab extrinseco proveniens, ut satis declaratum est: talis autem suppositio si necessitatem inferat, inducit necessitatem simpliciter & tollit libertatem: iuxta doctrinam Anselmi & aliorum in superioribus declaratam. Ideoque merito dixit Scotus in 4. d. 49. quæstione sexta, §. Duo ergo, libertatem voluntatis tolli, si ab aliquo habitu inhaerente prædeterminetur ad vnum: nomine autem habitus intelligendum est quicquid per modum principij, seu actus primi antecedit actum secundum, nam de quolibet huiusmodi eadem est ratio.

Vnde tandem potest utraque pars ita confirmari, quia voluntatem de se indifferentem ad plura physice & intrinsece determinari ad vnum eorum, nihil aliud est quam velle illud: ergo nec potest talis prædeterminatio esse prærequisita ad volendum, nec potest omnino ab extrinseco provenire à sola causa prima: quia velle non est in nobis sine nobis, & licet daremus de potentia absoluta id fieri posse, saltem non posset fieri ut illud velle esset liberum, ad quod voluntas mere passivè se haberet. Antecedens probatur, quia in voluntate nihil est nisi aut actus secundus aut primus, neque inter hæc potest excogitari medium: neque ab Aristotele, aut alio philosopho inuentum est: ergo vel illa prædeterminatio est actus secundus: & illum appellamus velle, sub quo & nolle, & similes actus comprehendimus. Vel est a-

ctus primus, & sic aut subditur vsui voluntatis, & ita non prædeterminat illam, ut verum est de omnibus habitibus in voluntate existentibus, aut subdit illam sibi, suæque necessarii efficacitati, & ita impedit vsui libertatis eius. Adde inauditum esse in voluntate actum primum, qui non sit habitus eius: nullaque ratione declarari posse ad quid talis actus primus necessarius sit, præsertim in ordine naturalium actuum, ut nunc loquimur.

Video offerri hoc loco occasionem tractandi quæ plures difficultates ad libertatem arbitrij pertinentes, præsertim illas quæ apud Theologos de diuina præscientia, prædennitione, prædeterminatione, & gratia, & de illa maxime quæ in efficaci auxilio constitit, disputantur. Sed iam præmissimus, hoc loco nihil nos agere de actionibus supernaturalibus, nec de efficacia gratiæ, sed solum de generali concursu primæ causæ cum secundis: ad quem negamus illam prædeterminationem esse necessariam, aut in causis liberis posse in concordiam redigi cum vsu libertatis earum. Nihilominus tamen verum est Deum habere æternam præscientiam omnium quæ in tempore sunt: quia non sunt sine ipso agente, & ipse non agit nisi quæ cognoscit, quia per intellectum operatur: non cognoscit autem quicquam ex tempore, sed ex æternitate: ea autem cognitio non requirit physicam prædeterminationem causarum, sed æternam præsentiam omnium quæ in tempore sunt. Similiter verum est, Deum posse sua voluntate æterna prædefinire effectus suæ providentiæ consentaneos: posse item voluntas hominum mouere quo vult, & quando & quemodo vult: atque ita posse etiam & sepe conferre hominibus auxilia efficaciam gratiæ iuxta mensuram voluntatis suæ: sed hæc non pertinent ad concursum generalem. Quomodo autem fiant, ad supernaturalia Theologiæ mysteria pertinet. Id vnum credimus, ad ea omnia non esse necessariam prædeterminationem physicam liberi arbitrij, neque aliquid simile quod arbitrij lædat libertatem: sed de his alias.

Quinto dicebatur illa conditio necessaria præter subordinationem causæ secundæ ad primam, quasi non possit vera subordinatio intelligi sine aliqua impressione (ut sic dicam) causæ primæ in secundam, quæ sit quasi vsus eius. Verum tamen argumenta facta sub nomine motionis, applicationis, &c. procedunt de quacunque reali impressione, aut quavis alia voce significetur. Deinde quod ad subordinationem nihil hoc deseruiat, ita ostendo: Nam subordinatio inter causam secundam & primam duplex intelligi potest. Vna est radicalis, seu aptitudinalis: quæ in hoc tantum consistit, quod causa secunda non est apta ad agendum nisi dependenter à causa prima. Radix autem huius subordinationis ex parte ipsius causæ secundæ est dependentia essentialis quam habet à Deo in suo esse. Ex parte vero cuiuscunque effectus vel actionis quæ potest manare à causa secunda, radix est esse ens per participationem, quod non potest esse nisi ab ente per essentialitatem. Ad hanc igitur subordinationem, est quidem necessaria illa actio causæ primæ in secundam, qua dat & conservat illi esse & virtutem agendi: illa vero sufficit, neque est alia per se necessaria: quia ex vi huius posita est tota radix & causa illius subordinationis in actu primo.

Alia vero est subordinatio in actu secundo. Quod autem hæc etiam non requirat novam actionem, qua causa prima conferat secundæ aliquid per modum principij actualis, ut vocant, duobus modis ostendo. Prior est, quia hæc actualis subordinatio non est denominatio intrinseca in causa secunda, per se loquendo. Quod patet, quia solum in hoc consistit, quod causa secunda pendeat à prima in agendo: si ergo ipsum agere ut sic non est denominatio intrinseca in causa

XLI.

XLII.

Num sine præd. & motione phy-
sica sit sub-
ordinatio
causæ secundæ
ad primam.

XLIII.

causa agente, dependentia in ipso agere ut sic non erit denominatio intrinseca, sed extrinseca, in hoc consistens quod ipsamet actio causæ secundæ pendet essentialiter à prima causa tanquam à primo ac præcipuo fonte sui esse. ergo ut secunda causa quatenus actu agens est, essentialiter subordinetur primæ, non est necesse ut aliquid novum per modum principii in se recipiat, quia secundum hanc rationem non subordinatur ut recipiens sed ut agens: ergo subordinatio hæc posita est in ipsa actione, quatenus essentialiter pendet à prima causa.

XLIV.

Secundo idem declaratur, nam licet admittamus causam primam aliquid efficere in secundam per modum principii, adhuc causa secunda, ut affecta toto illo principio præ se concepro, est subordinata causæ primæ solum in actu primo: ergo in actione oportet ut actualiter subordinetur per novam dependentiam in agendo, ut in superioribus probatum est: ergo subordinatio actualis agentis ut agens est, non consistit in illa prævia actione, quæ tantum ad constituendum vel complendum actum primum pertinet, ergo, quamvis supponatur constitutum sine illa actione, per solam effectiorem & conservationem causæ ac virtutis eius, adhuc manebit integra subordinatio actualis in agendo.

XIV.

Tertio declaratur hoc ipsum exemplis: nam calor, verbi gratia, subordinatur formæ ignis in agendo ignem, non quia aliquid in se recipit à forma dum agit, præter suam entitatem, sed propter dependentiam actionis ab illis duobus principiis ita inter se constitutis, ut vnum sit sub altero, id est, ut sit inferius illo, & posterius illo, & pendens ab illo. Similiter in supernaturalibus sacramentum, verbi gratia, Baptismi est subordinatum Christo in agendo, non quia in actuali actione aliquid in se recipiat, iuxta probabiliorē opinionem. Et similia exempla multa facile possent inveniri. Igitur neque ex vi subordinationis necesse est, aut fieri potest, ut concursus primæ causæ consistat in aliquo, quod per modum actus primi detur causæ secundæ in ipsa actuali actione.

Satis fit aliarum opinionum fundamentis.

XLVI.

Ex his quæ diximus, probando nostram sententiā virtute responsum est ad fundamenta contrariæ sententiæ: ut tamen declarem quo sensu intelligendæ sint grauium authorum locutiones, & quomodo cum solo concursu consistente in actione saluentur locutiones illæ ac denominationes, necessarium erit ad singula sigillatim respondere.

Exponitur axioma illud, Causa secunda non agit, nisi mota à prima.

XLVII.

Ad primum ergo dicitur primo, axioma illud, *Causa secunda non agit, nisi mota à prima*, intellectum in ea proprietate, quod causa, præter suum esse, & omnem virtutem agendi connaturalem quam habet, indigeat nouo motu vero ac reali in ipsa recepto ut agat, falsum esse, ut probatum est. Neque invenitur in eo sensu ab Aristotele alicubi traditum. Vnde etiam est falsum, in illo principio sic intellecto fundari, vel reductionem omnium motuum ad primum motorem, vel omnium entium ad primum ens. Nam illa argumentatio fundatur, vel in physica experientia & ordine sensibilibus motuum, vel in proportionali dependentia omnium effectuum à suis causis, non vero in illa occultissima premotione, nulla ratione fundata. Itaque discursus Physicus Aristotelis fuit, omne quod mouetur ab a-

lio moveri; omnesque motus inferiorum corporum aliquo modo reduci ad motum coeli: coeli autem ipsum moveri ab alio: atque ita cum non procedatur in infinitum, sistendum esse in aliquo primo motore. Discursus autem metaphysicus proportionalis erit omne ens quod non est à se amare ab alio: & illud aliud, si non sit à se, rursus esse ab alio, cumque non possit procedi in infinitum sistendum esse in ente à se. Et proportional modo poterit discursus fieri inter agentia ut sic, ex vi essentialis dependentiæ à nobis explicatæ: nam quod non est agens à se, respondendum est in aliud in quo nitatur in agendo, donec sistatur in aliquo quod à se sit agens, & in nullo alio nitatur. Denique fieri potest discursus naturalis ex se sensibilibus motibus corporum vniuersi, per quos res istę corporeę ita applicantur ad agendum vel patiendum, sicut necesse est ad conservationem vniuersi: nam hoc est lignum, hæc omnia ab uno supremo principe gubernari: illa ergo propositio in dicto sensu nec vera est, neque ad præcitas reductiones necessaria.

Continet igitur illa propositio Metaphoram & Analogiam quandam sumptam ex artificialibus instrumentis, ut probe notauit Fonseca libro quinto, Metaphysicor. capite secundo, quæstione nona, sectione secunda. Nam quia videmus hæc sensibilia instrumenta, quæ à nobis in agendo pendere, & nobis subordinantur, non agere nisi mota à nobis, ideo ad explicandam subordinationem & essentialē dependentiam in agendo causarum secundarum à prima, dicuntur causæ secundæ non agere nisi motæ à prima. Proprius autem sensus est, illas non agere nisi adiutas à prima, vel (quod idem est) ut cooperantes primæ. Adde præterea necessarium esse, ut causa secunda habeat esse datum & conseruatum à prima. Et hic continuus influxus ipsius esse, vel virtutis actus potest dici quasi continua quædā motio ipsius causæ secundæ à prima. Rursus, si causa secunda indigeat aliqua noua applicatione locali, aut excitatione vitali ad agendum, illam etiam habet à causa prima, vel per causas secundas operante, vel interdum ab ea sola: sæpe enim ita operatur, non ex vi generalis concursus, sed ex aliqua peculiari prouidentia. Quo sensu loquitur Scriptura in testimonio ibi citatis, quæ proinde non sunt ad rem. Atque hoc etiam sensu verificari aliquo modo potest, causam secundam non agere nisi motā: nam si est spiritalis, agit prævia actione immanente quam in se recipit, & ita mutatur: si vero sit corporalis, indiget propinquitate locali, quam recipit per aliquem motum, vel quicumque sit, vel qui ante præcesserit. Vnde aliqui ex authoribus citatis, præsertim Augustinus, non dicunt causas secundas moueri dum agunt, vel moueri ad agendum, sed omnem causam secundam ita esse actiuam, ut etiam passiuam sit, & mobilis aliquo motu in quo non explicant aliquam conditionem, quam tales causæ requirant ad agendum, sed imperfectiorem & potentialitatem quam natura sua habent. Quod etiam est satis ut intelligamus, deueniendum esse ad aliquam causam, quæ ita agat, ut nihil pati possit.

Exponitur hæc locutio, Causa secunda applicatur à prima ad agendum.

Ad secundum, ita est explicanda illa propositio: *Causa secunda applicatur à prima*, sicut illa, *Mouetur ad agendum*. Et quidem Dicitur Thomas qui maxime videtur illa locutione vsus, part. quæst. 105. a. 5. in primis ipsam vocem corrigat, quia non simpliciter appellat causam primam applicantem, sed quasi applicatum secundam. Deinde ibi non meminit alterius concursus vel motionis, sed tantum illius applica-

plicationis. Vnde quod in 1. 2. vocauit auxilium Dei mouentis, in prima parte appellauit applicationem primæ causæ. Et vtrumque nihil aliud est quam ipse actualis concursus, ne dicamus Diuum Thomam hunc aut ignorasse, aut tacuisse, quod & per se est absurdum, & repugnat eidem Diuo Thomæ dicto articulo quinto ad secundum, vbi ex illa applicatione concludit vnam & eandem esse actionem primæ & secundæ causæ: quod solum est verum propter concursum per modum actionis, vt sequenti sectione declarabitur.

Ipse ergo actualis & immediatus concursus actionis, sicut per translationem dicitur motio, ita etiam dicitur applicatio; vt significetur dari à prima causa vt à superiori, & ab ea dirigi & ordinari ad fines à se intentos, quod est quoddam applicationis genus. Et hoc probat ratio tacta in illo secundo argumento, & nihil aliud. Magisque intelligitur ratio illius vocis seu applicationis, si distinxerimus duplicem applicationem, aliam præuiam vt conditionem requisitam, de qua non potest illud intelligi, vt ostensum est: aliam vocare possumus actualem seu formalem, intime inclusam in ipsa actione: sic enim, qui actionem inchoat, dicitur tunc se applicare ad actionem: que applicatio non est aliud, quam exhibitio illius actionis: hoc ergo modo vocatur applicatio ipse concursus primæ causæ: tamen illa applicatio non est à sola prima causa, sed etiam à secunda, adiuuante prima, & sub hac ratione etiam applicante. Sub hac enim ratione applicationis significatur actio secundum primam emanationem à suo agente: & ideo, vt significetur, Deum concurrere ad illam secundum omnem rationem eius, dicitur Deus applicare causam secundam ad agendum. Et hæc satis sunt ad illam locutionem.

Quid sit, causam secundam agere in virtute primæ.

Lia vero locutio in eodem argumento posita, scilicet quod causa secunda agit in virtute primæ, seu quod virtus diuina est virtus omnis causæ agentis: & aliz similes quæ habentur libro de Causis, exponuntur verbis Diui Thomæ 3. contra Gentes, capite 70. vbi sic ait: Virtus inferioris agentis pendet ex virtute superioris, in quantum superior dat inferiori virtutem agendi, vel conseruat eam. Et infra: Oportet igitur quod actio inferioris agentis non solum sit ab eoper virtutem propriam, sed per virtutem omnium superiorum agentium: agit enim in virtute omnium. Agere enim in virtute nihil aliud est, quam agere per virtutem participatam à superiori virtute, & dependenter in sua actione ab actuali influxu eius. Et eodem modo dicitur virtus diuina virtus omnium causarum, quia omnes conseruat & omnes actu adiuuat. Hæc ergo duo sufficiunt, & per se requiruntur ad veritatem similium locutionum.

LVerum est, Diuum Thomam q. 3. de potentia, a. 7. addere tertium, nimirum, virtutem instrumentalem fluentem, quam recipit causa secunda à prima, vt agat tanquam instrumentum eius: diserte enim hanc numerat tanquam distinctam ab applicatione, & ab efficacia seu conseruatione ipsius causæ secundæ & virtutis eius. Existimo tamen Diuum Thomam tacite retrahere illam doctrinam in 1. p. vbi exquisitè tractans omnem modum quo causa prima operatur cum secunda, illam virtutem omisit, quod facere non potuisset in proprio ac præcipuo loco, si existimasset esse per se necessariam ad concursum primæ causæ: & similiter 2. cont. Gent. cap. 70. illius non meminit. Nec discursus quem facit in dicto articulo 7. de potentia, est efficax. Fùdatur enim in eo, quod causa secunda non potest efficere esse existentem nisi per modum instrumenti: quod, propriè & in rigore loquendo Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

do de instrumento, verum non est, vt in solutione ad quintum attingam, & latius infra disputando de essentia creaturæ.

Ad tertium respondetur, illa excitationem commentitiam esse, nisi Metaphorice ipsamet naturalis inclinatio ad agendum dicatur excitatio: illa autem inclinatio non est per actionem distinctam ab illis, quibus causa secunda & virtus eius conseruantur, & adiuuantur. Ad rationem vero ibi propositam respondetur, agentia creata dum agunt, non perfici perfectione distincta ab ipsa actione: neque villos vnamquam Philosophorum aliquam priorem perfectionem excogitauit. Actio vero ipsa ab ipso Deo est immediate, nō tamen ab illo solo, sed cum ipsa causa secunda. Quod si talis actio sit immanens in agente, erit perfectio eius intrinseca: tale enim agens habet vim se ipsum perficiendi, cum debito & accommodato cōcursu primæ causæ. Si vero actio sit transiens, quæstio est an secundum aliquid sui maneat in agente; vel an, licet omnino transeat in passum, etiam ibi sit dicenda perfectio agentis: de quibus suo loco dicemus, nam ad præsens nil referunt: quicquid enim horum dicatur, sufficit ad hanc perfectionem concursus primæ causæ per modum actionis.

Quarta & quinta ratio, cū omnib. quæ in eis tanguntur, tractata sunt, & expedita inter probandam secundam assercionem, præter duo puncta, quæ in quinta ratione insinuantur. Vnum est causas secundas non agere vt instrumenta primæ, quod est facile, nam licet interdum ita appellentur, ad indicandam dependentiam, quam in operando habent à prima causa: tamen non sunt propriæ & rigorosè instrumenta, sed causæ principales in suo ordine: nam per proprias virtutes, & in suo ordine sufficientes, agunt, & effectus sibi similes producant, vt notauit D. Tho. quæstione 24. de veritat. articulo 1. ad quartum & quintum, & Scotus in 4. d. 1. qu. 1. ad vit. & superius explicando diuisiones causæ efficientis idem declarauimus. Omitto, etiā in rigorosis instrumentis non esse necessarium, vt, priusquā agant, in se recipiant à causa principali aliquid per modum principij, à sua entitate distinctum, de quo aliàs. Aliud punctum erat de ordine prioris & posterioris natura, qui inter actiones causæ primæ & secundæ intercedit, de quo dicam sect. seq.

Ad sextum fundamentum, simpliciter negatur assumptum, nimirum perfectius concursurū Deum, si concurrat influendo aliquid actuale per modum principij: non enim cōstitit maior perfectio in multiplicatione entitatū, principiorum, aut influxuum, alioqui essent hæc infinitè multiplicanda. Sed consistit maior perfectio in hoc, quod singula fiant in debito pondere, numero & mēsurā. Duo ergo spectant ad summam perfectionem causæ primæ vt operantis & cooperantis in causis & cum causis secundis: vnum est, vt nihil virtutis vel actus primi, vel conditionis requisitæ, quæ vere sit aliquid, reperiatur in causa secunda, quod non sit datum & conseruatum à prima: aliud, vt actio creaturæ fieri non possit sine actuali immediato influxu causæ primæ. Multiplicatio autem principiorum agendi, vel cōditionum necessariorum, per se nō pertinet ad perfectionem, generatim loquendo, sed ibi tantum addenda sunt talia principia, vbi specialis aliqua ac vera causa & necessitas, vel saltem vtilitas intercesserit.

Ad primam itaq; probationem respondetur idem esse, causam secundam pendere à prima in causando, & pendere in actione sua, seu (quod idem est) in causalitate sua: nam si pendet in suo esse, & in tota virtute sua, & vltius in actione & causalitate sua, in quo alio pendere debet aut potest? Nam quod ibi additur de hoc complexo, causam secundam agere, nihil nouum est, nam creaturam agere, nihil est aliud, quam actionem ab illa prodire. Vnde prima causa efficiendo hanc actionem, efficit illam vt prodeuntem à tali

LIII.

*Agentium
qua actione
perficiantur.*

LIV.

*Causa secunda cur
dicatur in-
strumenta
prima.*

LV.

*In quo sit
perfectio
causæ primæ
concurrentis
cum secundæ.*

LVI.

Causam secundam agere, quomodo à Deo.

X x

causa.

causa. Nam licet habitudo actionis ad causam secundam præcisè concepta non respiciat Deum ut terminum illius habitudinis, tamen ut est aliquid in re, ab ipso Deo fit, sicut etiam passio ut passio non respicit Deum, fit tamen à Deo: hoc igitur modo creaturam agere, est etiam à Deo.

LVII.

Atque idem est de illa locutione, *Prima causa facit ut secunda faciat*: si particula *ut*, nihil aliud denotet, quam collationem virtutis, & Physici concursus necessarii ad operandum. Si vero denotet peculiarem habitudinem finis, ita ut significetur, primam causam peculiariter intendere omnem actionem causæ secundæ in particulari, est quidem id sæpe verum, non tamen est semper necessarium, aliquas enim actiones non intendit, sed permittit: & tunc non proprie in eo sensu facit Deus ut creatura faciat, sed permittit ut faciat, eique facienti cooperatur. Unde non pertinet ad perfectionem primæ causæ, ut in vniuersum & ad omnia concurrat illo modo, sed potius est præter sapientiam & bonitatem eius. Atque ita potest argumentum in contrarium retorqueri, nam ex opposita sententia sequitur, Deum in vniuersum facere ut faciant, etiam qui male faciunt: qui per propriam actionem suam à sola sua voluntate procedunt eos determinat ut ita faciant: de qua ratione dicemus plura in sectione quarta. Alio tandem ac morali modo dicitur Deus facere ut homines faciant, illustrationibus, & inspirationibus: quomodo in Scriptura reperitur illa locutio, non tamen pertinet ad concursum primæ causæ, sed ad ordinem gratiæ vel specialis providentiæ diuinæ, cuius consideratio non est huius loci.

LVIII.

Qualiter
Deus creatur
conferat neces-
sarijs.

Quod tandem in eo argumento dicitur, ad perfectum dominium primæ causæ pertinere ut utatur causis secundis ad suos ipsius fines, versissimum est: falso tamen & sine fundamento, fingitur hunc usum consistere in hoc, quod semper agit circa creaturam aliquid distinctum ab ipsa, & à naturali virtute eius. Potest quidem Deus interdum hoc modo augere virtutem agendi, si velit, vel supplere quidquid creaturæ defuerit, tamen quod hoc semper sit necessarium, non pertinet ad dominium, vel convenientem usum creaturarum, sed facilius utetur Deus creaturis suis, si intelligamus de illis compleras virtutes in suo genere, & condiciones omnes requisitas cum quibus, si ipse concursum adiungere voluerit, facient illi quod ipse decreuerit: quod est uti illis ad agendum.

LIX.

Qualiter li-
bera.

Quamquam hic modus utendi causa secunda peculiari aliquid requirit in causa libera, nam illa, positis omnibus prærequisitis ad agendum, & præparato etiam concursu Dei eo modo quo explicabimus sectione quarta, non statim operatur vnum determinate, & ideo, si Deus uti illa vult ad aliquem determinatum effectum, habet peculiarem modum, moralem potius quam physicum, quod id facit. Interdum proprie agendo ac mouendo, ut in bonis, interdum sinendo ac permittendo, ut in malis. Quod spectat ad illam infinitam Dei sapientiam, qua prænotat quid causa libera in quacunque occasione, & cum quibuscunque circumstantijs operatura sit: quod amplius exponere non est huius loci. Illud solum aduerto, cum Deus concurrat cum voluntate creata ad actum malum, non proprie uti voluntate ad illum actum (absque enim, quod Deus illum actum intendat) sed utitur voluntate sic male agente, ad aliquod bonum, quod pertinet & ad perfectum dominium, & ad infinitam Dei bonitatem & sapientiam.

LX.

Creatura
et o qualiter
ad dominium
Dei perti-
neat.

Ex quo tandem intelligitur, non semper actionem creaturæ pertinere ad usum positium dominij Dei: sed partitione utendum esse: nam quatenus illa actio est à Deo, pertinet proprie ad usum dominij eius, quia ex eius potestate & libertate pendet: quatenus vero est à voluntate creata, si sit bona, & conformis

voluntati Dei, erit etiam ex positio vfu dominij eius, quatenus illam imperat, vel ad illam mouet. Si vero sit mala, erit tantum ex vfu negativo, quia mirum illam non impedit cum possit.

SECTIO III.

Quomodo comparetur concursus Dei ad actionem causæ secundæ, & ad subiectum eius.

Vita in hoc titulo comprehenduntur, quæ necessaria sunt ad declarandum, exactius, quid sit hic concursus Dei: possuntque ex dictis in sect. præcedenti absque opinionum & argumentorum multitudine, breuiter expediri. Primum est, an concursus Dei, & creaturæ, sint vna actio, vel plures. Nam quod sint plures, indicat tum multitudo principiorum, tum ordo naturæ, quod censetur prior Dei concursus quam creaturæ. Quod vero sit vna, videtur convincere, tum immediatus influxus Dei in actionem ipsam creaturæ, tum quod ad actionem non est actio.

Actionem causæ primæ & secundæ vnam esse.

Atque hæc posterior pars est sine dubio vera: & amque expresse docet D. Thom. 1. part. quæstio. 105. articulus 5. ad secundum, ubi simul respondet ad primam rationem dubitandi à nobis positam dicens: *Vna actio non procedit à duobus agentibus (supple totalibus) vnius ordinis: sed nihil prohibet quod vna & eadem actio procedat à primo & secundo agente.* Adde: Imo necessarium est: quia ab utroque essentialiter & immediate in suo genere pendet. Idem habet D. Thom. 3. cont. Gent. cap. 70. & Egid. in 2. dist. 1. quæst. 2. art. 6. & ibi Capreol. quæst. 2. art. 3. ad argum. Durand. cont. 4. concl. Denique ab hac sententia nullus qui recte sentiat de diuino concursu, in re dissentit, tamen intelligatur diuersitas, quæ esse potest in modo explicandi, aduerto de actione Dei transeunte duplicem esse opinionem.

Quidam asserunt actionem Dei nunquam esse formaliter transeuntem, sed solam Dei voluntatem esse actionem eius, eam vero actionem quæ in ex-Deo transecat materiam transit, non comparari ad Deum, ut actionem, sed ut effectum actionis eius: iuxta quem loquendi modum distinguuntur maxime actio Dei & actio creaturæ, tanquam res increata & creata. Nihilominus tamen verum est, etiam iuxta hanc sententiam, actionem creaturæ per se ipsam immediate manare non solum à causa secunda, sed etiam à virtute, vel actione interna Dei, siue illa actio creaturæ comparatione Dei dicenda sit actio, siue effectus eius, quod ad nomen pertinere potest. Unde ad tollendam æquiuocationem dici potest in ea opinione, concursum interdum Dei distingui ab actione creaturæ: concursum autem externum seu transeuntem esse idem cum actione causæ secundæ, siue in illa sit per modum actionis, siue per modum primi effectus. Alia opinio & verior est, quam supra defendimus, actionem transeuntem, & manantem à Deo esse vere actionem Dei, voluntatem autem eius, potius concurrere per modum principij: atque ita tum in re, tum in modo loquendi, est eadem vnam & eandem esse actionem causæ primæ & secundæ.

Quod ita vterius demonstro, quia si in illo effectu sunt duæ actiones, vna solius Dei, & altera causæ secundæ terminatæ ad vnum & eundem effectum, interrogo an actio causæ secundæ sit à sola illa, & non à Deo per se & immediate. Et hoc dici nullo modo potest.

potest alias sequitur, effectum solum causæ secundæ fieri à prima, non tamen actionem ipsam: consequens est omnino falsum, & incidens in opinionem Durandi supra tractatam. Et ideo Diuus Thomas & alij Theologi non solum docent, esse Deum causam per se immediatam in suo ordine omnium effectuum creaturarum, sed etiam omnium actionum, & ita etiam loquitur Scriptura, cum Deo tribuit omnes operationes & motus creaturarum: & Ioannis i. dicitur, *Sine ipso factum est nihil*: actio autem creaturæ ut sic aliquid est, non ergo fit sine actuali influxu Dei. Et ratione patet, quia vel actio creaturæ in re non est aliquid distinctum ab effectu eius: & sic necesse est ut ab eisdem causis maneat, quia sunt idem. Vel est modus ex natura rei distinctus ab effectu. Et sic habet aliquam rationem realem, quam necesse est immediate pendere à Deo, eadem vel maiori ratione, qua exteriora per participationem: quia illud esse, quod habet secundum modum suum, est esse diminutum & participatum, ac proinde per se pendens à primo ente. Si vero dicatur, actionem causæ secundæ non esse à sola illa, sed simul esse per se & immediate à prima causa: ergo est una & eadem actio utriusque causæ, quod intendimus: & superflua est alia distincta actio quæ sit à sola causa prima ad eundem effectum, quia per priorem actionem sufficienter influit in illum in suo ordine.

V. Dicitur fortasse actionem causæ secundæ esse etiam à prima, tamen diuerso modo: nam à secundā est immediate per se ipsam: à prima vero est per aliam actionem propriam solius Dei, transeuntem etiam & extra Deum existentem: ita enim loquimur nunc. Sed hæc multiplicatio actionum impertinens est, & contra omnem rationem Philosophicam: nam ad actionem transeuntem non est alia actio, præsertim et transiens: alioqui in infinitum procedemus. Petā enim de illa prior actione quæ dicitur esse à solo Deo, an sit per aliam actionem etiam transeuntem, vel per se ipsam. Si per aliam, procedemus ulterius, & sic in infinitum: si per se ipsam, idem dicitur melius de prima actione, quæ sicut per se fluit à causa secunda, ita per se et fluat à prima: quia nulla est repugnantia quod per se fluat ab utraque, cum sint diuersi ordinis, ut D. Tho. supra dixit. Nec maior assignari potest in hoc, quod per se ipsam procedat à prima causa, quam in eo quod procedat per aliam actionem: imo hoc posterius multo magis repugnat, nam est contra rationem actionis ut sic esse terminum alterius actionis. Relinquitur ergo ut concursus Dei ad extra nihil aliud sit quam ipsamet actio causæ secundæ, ut per se & immediate fluens à prima.

Sitne actio causæ secundæ ab actione prima.

VII. Atque hinc facile expeditur aliud punctum ad hanc sectionem pertinens, scilicet an actio causæ secundæ dici possit fieri, manare, aut esse à concursu vel actione causæ primæ, vel è conuerso actionem causæ primæ causare actionem causæ secundæ. Videntur enim omnes authores ita loqui, idque videtur pertinere ad vniuersalem influentiam causæ primæ. Itē actio creaturæ est à Deo: ergo pendet ex actione Dei. Denique hac ratione diuina actio est prior natura quam actio creaturæ.

VII. Dicendum vero est cum Capreolo in 2. distinctione 1. quæst. 2. art. 3. ad 7. Aureoli contra sextam conclusionem, actionem Dei posse sumi pro actu immanente, seu volitione ipsius Dei, vel pro actione exteriori. Priori modo procedunt recte argumenta facta. Quo sensu non solum actio causæ secundæ, sed etiam actio transiens causæ primæ, & quando operatur cum creatura, & quando sola operatur, pedit, & pedit ab actione interna ipsius Dei. Et eodē sensu videtur su-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

mendum quod D. Tho. ait in 3. d. 23. qu. 3. art. 1. actiones omnium secundorum agentium fundari super actione primi agentis: quia omnes fundantur aliquo modo in diuina voluntate. Tamen iam in superioribus diximus, hunc actum internum voluntatis Dei non habere propriam rationem actionis, quæ dicit fluxum & tendentiam ad terminum: sed habere potius rationem principij, quia vel est ipsa omnipotentia Dei, vel si ratione distinguantur, habet se ut applicans omnipotentiam Dei ad agendum.

Posteriori autem modo, exterior actio Dei & creaturæ una & eadem est, ut diximus. Et ideo secundum eam rationem, non potest actio creaturæ manare, aut pendere proprie ab actione Dei, neque è conuerso actio Dei potest proprie causare actionem creaturæ, quia idem non causat se ipsum, nec pendet à se ipso. Item quia actio ut actio solum est causa sui termini & non est causa per modum viæ: actio autem Dei non est via ad actionem creaturæ, sed ad effectum, neque actio est terminus actionis. Ad vniuersalem igitur influxum primæ causæ solum spectat, ut omnis actio causæ secundæ procedat à voluntate & potentia ipsius primæ causæ, non vero quod procedat per aliam actionem externam, sed potest procedere per se ipsam immediate à voluntate seu virtute Dei. Unde quando actio creaturæ dicitur pendere ex influxu vel concursu Dei, vel sumitur concursus pro immanente & interno actu, quatenus influit in actionem externam, vel locutio non debet sumi transitiuè (ut sic dicam) nisi secundum rationem. Proprius enim dicitur actionem creaturæ esse etiam à Deo, & ut sic esse ipsum concursum Dei ad actionem causæ secundæ, à qua non est aliud secundum rem, sed tantum secundum rationem vel respectum.

Sitne ordo naturæ inter actionem causæ primæ, & secundæ.

Hinc rursus dissoluitur facile tertium punctum sepius tactum, de prioritate naturæ inter actionem Dei, & actionem creaturæ. Est enim distinguendum primo de actione interna & externa, ut loquimur cum multis, in sensu dicto. Secundo de prioritate naturæ: nam quædam est quæ consistit in propria causalitate, & dependentia vnius ab alio: alia, quæ solum consistit in maiori quadam dignitate, vel vniuersalitate, independentia, aut alia proprietate simili. Comparando ergo actionem creaturæ ad internam Dei actionem, clarum est actionem Dei esse priorem naturā utroque modo, scilicet, & dignitate, & causalitate: nam hoc modo actio creaturæ verè pendet ab actu Dei. In hoc autem sensu non solum actio creaturæ ut sic, sed etiam ipsamet actio Dei exterior, est posterior natura, quam interior actio Dei, nam verè causatur ab illa. Et hoc sensu ferè loquuntur authores, cum dicunt, actionem causæ primæ, esse priorem naturā actioni causæ secundæ secundum causalitatem, ut patet ex Capreolo supra. Neque obstat, quod actio Dei hoc modo non solum natura, sed etiam tempore & æternitate est prior actione creaturæ, quia in his locutionibus non consideratur actio Dei interna secundum solam entitatem absolutam eius, sed ut connotat actuale influxum in creaturam. Quomodo dicunt multi, creationem actiuam esse ex tempore, etiam si realiter sit immanens: quia actualis influxus quem connotat, est temporalis; & sub ea etiam ratione dicitur esse prior natura, etiam si sit simul tempore cum effectu.

At vero loquendo de actione externa tam Dei, quam creaturæ, sic non potest una dici prior natura quam alia prioritate causalitatis, quia, ut ostensum est, cum sint una & eadem actio, non potest inter eas intercedere vera causalitas. Nihilominus tamen, distinguendo secundum rationem illam actionem, ut

XX 2

est

VIII.

IX.

X.

est à causa prima, vel ut est à secunda, dici potest per prius ac principalius esse à prima, quàm à secunda: & simili modo dicitur causa prima prius natura influere in illam actionem, quam secunda. Primo, quia causa prima altior est, & nobiliori, magisque independenti modo influit in effectum. Secundo, quia causa prima respicit per se primo actionem illam sub quadam vniuersaliori ratione: nam causa prima influit in quemlibet effectum vel actionem ex eo præcisè quod aliquid entitatis participat: causa autem secunda semper influit sub aliqua posteriori, magisque determinata ratione entis. Vnde fit tertio ut influxus causæ primæ ex se & ex suo genere dicatur etiam prior subsistendi consequentia, quam inter prioritates naturæ Aristoteles posuit: nam influxus causæ primæ absolute non pender à causa secunda, sed quantum est ex suo genere potest esse sine illa, non vero è conuerso. Atque ad hunc modum explicuit hanc prioritatē seu subordinationem Caiet. 1. p. quæst. 14. art. 13. & insinuat Scotus in 1. distinct. 39. & in 2. distinct. 37.

XI.
Expliatur
quodammodo
propositio ex li.
de causis ex
cerpta.

Atque eisdem modis exponitur illa locutio lib. de Caus. proposit. 1. quæ talis est, *Causa prima prius agit in causatum, & vehementius ingreditur ipsum.* vbi D. Th. etiam in Commentario eandē interpretationē adhibet, adiungens ex Proclo, *Causam primam prius influere, quia causa secunda non agit nisi virtute eius.*

In quo subiecto sit concursus causæ primæ.

XII. Quartum punctum huc spectans, est, an concursus causæ primæ recipiatur in secunda, vel in effectu eius. Quæ interrogatio solum habet locum in concursu transeunte: nam immanens non recipitur in subiecto, sed est ipsa volitio Dei subsistens. Vt ergo abstrahamus ab opinionibus, formaliter respondendum est iuxta dicta, concursum Dei in eo subiecto esse, in quo est actio causæ secundæ. Patet, quia in re non distinguuntur: ergo nec subiecto distinguuntur. Quocirca si omnis actio causæ secundæ est in ipsa, ut quidam volunt, in eadem erit concursus causæ primæ, & per illam transeat ad effectum vel ad passionem seu fieri effectus, eo modo, quo (iuxta illam sententiam) agens media actione quam in se recipit, influit passionem in aliud. Iuxta veriorē autem doctrinam, quæ docet actionem transeuntem esse in passio, & in agente immanentem, dicendum est, concursum Dei in actionem transeuntem non esse aliquid in causa secunda receptum, sed in passio: concursum vero ad actionem immanentem recipi in ipso agente, quatenus in eo recipitur actio eius. Et utraque pars constat satis ex dictis, neque nouam continet difficultatem.

SECTIO IV.

Quomodo Deus præbeat concursum suum causis secundis.

I.

Declaramus hætenus an sit, & quid sit concursus Dei cum causis secundis, nunc superest, ut exponamus quo modo Deus tribuat vel offerat hunc cōcursum causis secundis. Simulq; declarabitur quomodo causa prima & secunda conueniant & coniungantur ad eundem effectum & eandem actionem efficiendam. Neque est difficultas in coniunctione quasi locali seu per indistantiam aut præsentiam entitatis: sic enim facile intelligitur Deus ratione suæ immensitatis coniungi posse omnibus causis secundis ad operandum cum illis, quia est intime præsens per essentiam in omnibus illis, & in omnibus effectibus, & actionibus earum.

Quæstionis difficultas aperitur.

SED difficultas est de coniunctione ad causandum vnum & eundem effectum, eandemque actionem: nam quando duæ causæ conueniunt ad eandem actionem efficiendam, vel casu & contingenter concurrunt, vel ex instituto ac per se. Prior autem ex his modis non potest attribui concursui causæ primæ cum secunda, tum quia hoc repugnat perfectioni diuinæ providentiæ & operationis, tum etiam quia aliàs non esset subordinatio per se in causa secunda ad primam, vel omnis operatio causæ secundæ casu & per accidens eueniret. Posterior item modus habet difficultatem, quia si duæ causæ ex instituto conueniunt ad eandem operationem, vel id est, quia ambæ subordinantur alicui superiori, quæ illas simul applicat, quod hic locum non habet, ut per se collat. Vel quia ambæ sunt natura sua determinatæ ad ita operandum hic & nunc, quod hic etiam dici non potest, quia nec causa secunda, saltem ad indiuiduum effectum, vel actionem. Vel quia vna ex peculiari intentione sua determinat effectum & actionem efficiendam, & consequenter determinat etiam aliam causam ad cooperandum eidem actioni. Et hic modus non videtur posse hic habere locum, quia nec causa secunda potest ita determinare primam, ut per se notum videtur, neque è conuerso potest ille modus agendi tribui causæ primæ respectu secundæ: tum quia aliàs causa prima moueret & applicaret secundam ad agendum, quod negauimus: tum etiam quia aliàs determinatio actionis nullo modo esset à causa secunda, quod omnes negant, tum deniq; quia aliàs causa secunda nihil aliud agere posset, nisi id quod agit, quia ad nihil aliud habet concursum Dei, sine quo nihil agere potest.

Resolvitur quæstio quoad causas naturales.

HÆC difficultas respectu causarum secundarum, naturaliter agentium facillime expediti potest aduertendo, absolute & simpliciter loquendo Deum voluntate sua præbere hunc concursum causis secundis: nam agit ut intellectus causa, quæ à nullo potest absolute cogi, aut necessitari ad agendum: nihilominus tamen secundum quid dici, concurrere ad modum naturæ. Idque duplici ratione, primo, quia in concurrente sese accomodat naturis rerum, & vnicuique præbet cōcursum virtuti eius accommodatum: secundo, quia postquam decreuit causas secundas efficere & conseruare, infallibili lege cum eis concurrat ad earum operationem, quæ lex si absolute sumatur, nullam supponendo particularem & definitam Dei voluntatem, non inducit necessitatem, sed solum est quasi debitum quoddam connaturalitatis. Vnde interdum Deus dispensat in ea lege regando huiusmodi concursum. At vero supposita efficaci voluntate Dei concurrenti cum hac causa ad hanc actionem hic & nunc, iam ex necessitate procedit actio tali tempore & loco, tam à causa secunda, quam à prima: sed respectu secundæ est necessitas naturalis: respectu autem primæ est tantum necessitas ex suppositione suæ immutabilitatis.

Hoc ergo supposito, facile explicatur modus, quo prima causa præbet concursum suum his causis secundis: nam Deus ex æternitate sua, sicut decreuit has res producere & non alias, & hoc tempore, & cū hoc ordine, & cum his motibus &c. & non alio modo; ita etiam decreuit cum eisdem rebus concurrere ad earum actiones iuxta capacitatem earum. Et quia sicut scientia Dei est distinctissima & in particulari de omnibus, ita & voluntas distinctè & in particulari omnia decernit, & ad singula descendit iuxta vniuersum.

usculisq; capacitate, & indigentiam, ideo in præbendo hoc concursus ex æternitate etiam decreuit in particulari concurrere cum hac causa tali tempore, tali loco, & circa tale subiectum, ad talem actionem & effectum in indiuiduo, & in tali tempore ad alia, & sic de omnibus. Dico autem semper ad talem actionem, quia non satis esset determinatio ad vnum numero effectum, eo quod possit idem effectus fieri per diuersas numero actiones, vel fortasse etiam specie: determinando autem actionem, consequens est, vt necessario determinetur effectus, quia non potest eadem actio numero tendere ad alium terminum, nisi ad illum, cum quo identificatur.

V. Atque hinc primo, causam primam & secundam conuenire non casu, sed per se & ex instituto ad eandem actionem efficiendam, quod maxime prouenit ex modo operandi primæ causæ, seu ex scientia eius & prouidentia. Neque ad hoc est necessaria alia motio causæ secundæ, sed sola hæc voluntas Dei quasi præparantis & offerentis concursus iuxta leges suæ diuinæ sapientiæ & prouidentia. Addendum est tamen, hæc determinationem concursus quantum ad duo, habere fundamentum in natura causæ secundæ. Primo etenim, quia est talis virtutis, ideo decreuit Deus dare illi concursus talis speciei, & quoad hoc, vt supra notauimus, dicitur determinare concursus Dei quoad speciem rationem, non quia absolute determinet voluntatem Dei ad dandum talem concursus in specie: sic enim solus Deus se voluntarie determinat, sed quia est obiectiua ratio postulans talem concursus. Secundo ad eundem modum, quia talis causa est naturaliter agens, ideo etiam Deus absolute & definite vult cum illa concurrere. Et quoad hoc dici potest eodem sensu causa secunda determinare concursus primæ quoad exercitium, quia natura sua hic & nunc determinatē postulat exercitium talis actionis. At vero determinatio quoad hanc indiuiduam actionem, & effectum non videtur posse fundari villo modo in causa secunda, nam eadem numero hic & nunc in hoc subiecto potens est ad plures effectus numero distinctos producendos, nec magis postulat concursus ad vnum, quam ad alium: & ideo determinatio concursus, & actionis quoad hanc partem, soli primæ causæ tribuitur, vt probabiliter docuit Gregor. in 1. distinct. 17. quæst. 4. art. 2. ad 7. Et supra dictum est.

VI. Secundo sequitur ex dictis has causas naturaliter agentes in eo instante vel tempore quo agunt, simpliciter & pensatis omnibus, nihil facere posse nisi illam rem in specie & in indiuiduo, quam faciunt. Et de specie quidem est res clara; quia habent virtutem determinatam ad talem effectum in specie: determinatam (inquam) vel simpliciter, vt in causis particularibus & vniuersis, vel saltem hic & nunc circa hanc materiam sic dispositam, vel cum aliis causis simul concurrentibus. De indiuiduo vero id probatur ratione superius facta, quia licet naturale agens habeat potentiam actiuam plurium effectuum in indiuiduo, tamen illa potentia per se sola est insufficiens sine concursu Dei: & ideo, si illum non habet, non constituet rem in potentia proxima, sed remota ad agendum: sic n. ignis priuatus concursu Dei, non dicitur simpliciter potens, imo absolute dicitur impotens ad sic calefaciendum. Sic igitur, quia huiusmodi causæ tantum habent paratum concursus Dei ad vnum numero effectum, solum illum possunt absolute facere potentia nimirum proxima: quæ includit, non tantum nudam facultatem agendi, sed etiam omnia prærequisita ad operandum.

VII. Dices concursus est ipsa actio, actio autem non requiritur ad posse, sed ad agere, ergo concursus non requiritur ad posse. Respondeo, aliud esse loqui de concursu ipso in se & in actu secundo, de quo procedit obiectio, & quantum ad id recte concludit, aliud vero esse loqui de concursu in actu primo, & in proxima

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

applicatione: quo modo dicimus requiri ad posse simpliciter: qui concursus non consistit in actione, sed in diuina virtute seu voluntate, vt proxime applicata, & quasi coniuncta in tali tempore cum causa secunda ex vi sui æterni decreti ad concurrendum cum illa, quam alij etiam vocant præparationem seu oblationem concursus.

Tertio inferitur obiter ex dictis, concursus Dei non esse vnum & eundem cum omnibus causis secundis, sed variari iuxta diuersitatem causarum secundarum: quia Deus ita cum illis concurrat, vt sese accomodet vnicuique iuxta eius indigentiam. Et ideo sicut ad effectus numero diuersos tribuit concursus numero distinctos, ita ad actiones specie diuersas, concursus tribuit specie distinctos. Et confirmatur aperte ex supra dictis, nam concursus Dei ad extra non est aliud, quam ipsa actio, & ad eundem intrinsecum terminum tendit: ergo pro varietate actionum erit etiam varius concursus. Non potest ergo vere dici esse eundem concursus Dei ad omnes actiones causarum secundarum, nisi sit sermo, vel de concursu interno seu voluntate qua Deus concurrat, vel de identitate solum proportionali, quoad modum & generalem rationem ob quam omnes causæ secundæ indigent concursu, scilicet, quia sunt entia & agentia per participationem.

Imo hinc etiam licet obiter inferre, aliter Deum influere respectu eiusdem effectus, si se solo illum efficiat, aliter cum causa secunda: quia cum se solo agit, adhibet influxum per se sufficientem ad effectum: cum vero concurrat cum causa secunda, accomodat talem actiuitatem, quæ per se sola non sufficeret sine causa secunda: quod est manifestum ex dictis, quia non vult agere nisi ea actione quæ sit communis causæ secundæ. Quamuis autem ille idem effectus posset esse à solo Deo, & ideo influxus Dei ad talem effectum absolute & secundum se possit esse sine causa secunda, tamen talis actio, quæ est à causa secunda, non potest esse sine illa, & ideo neque concursus quem Deus præbet ad talem actionem, est solus absolute sufficiens ad effectum, sed tantum in suo genere. Cuius oppositum videtur opinari Cordub. q. 55. dub. 4. tamen, si attente legatur, in re non discrepat. Satis ergo ex his constat, quomodo Deus præbeat concursus suum naturalibus agentibus.

Tractatur & explicatur difficultas in agentibus liberis.

Abent autem quæ diximus, summam difficultatem in agentibus liberis: quia si prima causa eodem modo determinat illis concursus, quo cæteris agentibus, non magis erunt indifferentia in usu suarum actionum in particulari, & in potestate proxima, quæ includit omnia prærequisita ad operandum quam cætera agentia, & ita nunquam habebunt usum & exercitium libertatis. Antecedens declaratur quoad vtramque partem, nam Deus vt causa prima per voluntatem suam coniungitur causæ secundæ ad cooperandum illi, quæ voluntas est æterna, & præueniens causam secundam: est autem absoluta & efficax, nempe qua Deus vult talem effectum esse, quia Deus per solam hanc voluntatem ad extra operatur: sed hæc voluntas secum trahit ad operandum causam secundam, ita vt non possit illi resistere: ergo ex hac parte determinatur ad vnum quoad exercitium à causa prima, causa secunda, etiam si libera sit. Et confirmatur hoc, nam vt dixi causæ liberæ per se ac certa lege concurrant ad vnum opus, non satis est vnus propositus & voluntas præueniens, nisi efficaciam habeat in alteram trahendi illam quo vult: ergo si in presenti concursu solum præcedit voluntas Dei, qua efficaciter vult concurrere cū causa secunda ad talē effectum, vt effectus per se sequatur, necesse est voluntatem illam

VIII.

Concursus Dei multiplex pro causis secundis variabilibus.

IX.

Deus se solo aliter ac cum causa secunda in effectum influens.

X.

iam Dei habere efficacitatem in causam secundam liberam, ut illam secum trahat ad operandum: & ita tollitur indifferentia in exercitio actionis. Rursus, cum Deus per illam voluntatem definit concursum dandum, ad unum tantum rem illum definit, quia non vult plures effectus, sed unum tantum: ergo ex hac parte tollitur etiam indifferentia quoad specificationem seu varietatem actionum. Et confirmatur nam dictum est, primam causam definire concursu suum ad individuum & singularem effectum; quæ necessitas etiam habet locum respectu causæ secundæ liberæ, quia non potest ipsa eligere unum individuum actum præ aliis eiusdem speciei.

XI.
Varia Doctorum sententia.

In hac difficultate explicanda multa scribunt Scholastici Doctores. Et quidam eorum admittere plane videntur totum id quod in difficultate tacta supponitur de modo quo Deus per voluntatem suam præbet hunc concursum causis secundis. Quod maxime videtur sentire Scotus in 1. distinct. 39. §. Viso de cōtingentia, & dist. 41. §. Primum istorum, & §. Sed contra & dist. 47. in fine. & quodlibet 14. liter. S. & sequitur Scotista, præsertim Bassol. in 1. dist. 38. art. 2. & distinct. 39. art. 2. & Maioris dist. 38. quæst. 1. art. 4. & quæst. 3. Richard. etiam dist. 38. art. 1. quæst. 5. idem supponere videtur, dum ait, Deum in sua voluntate sufficienter cognoscere omnia futura. Quod etiam asseruit ibi Durand. quæst. 5. etiam si alias non requirat concursum Dei ad actiones causarum secundarum. Multique Thomistæ moderni hanc opinionem sequuntur, & Divo Thomæ attribunt. Sed apud eum nulla eius mentio fit in tota doctrina sua; neque aliquid asserere possunt præter ea quæ sect. 2. tractauimus & exposuimus: & quæ de motione humanæ voluntatis à Deo tractat idem D. Tho. 1. par. qu. 82. art. 2. qu. 104. art. 3. & 4. & qu. 105. art. 4. & 1.2. qu. 9. & 10. præsertim art. 4. ad 3. & qu. 109. in primis articulis, præsertim art. 4. ad 3. Sed in his omnibus locis nunquam explicuit illum modum dandi generalem concursum, sed ad summum vocat illi motionem voluntatis humanæ, & sæpenon loquitur de illo, sed de aliis modis quibus Deus potest moraliter mouere voluntatem, præsertim per auxilia gratiæ, quæ ad præsens non spectant.

XII.
Qualiter satisfaciunt prædicti auctores difficultati propositæ.

Supposita autem hac sententia, duobus modis respondent auctores eius ad propositam difficultatem. Prior est, illam voluntatem Dei, qua determinat concursum ad actionem causæ secundæ, esse ex libertate eiusdem voluntatis, & ideo non impedire, sed conservare similem libertatem in causâ secundâ, si aliqui illam habeat. Hæc responsio habet fundamentum in doctrina Scoti, qui, ut supra vidimus, ob hanc causam asseruit, si Deus ageret ex necessitate naturæ, ablatum concursu seu motione, qua mouet causam secundam, libertatem eius, nunc autem non auferre, quia libere agit. Veruntamen hæc responsio non satisfacti; libertas enim Dei conferre potest, ut ribuat concursum accommodatum causæ secundæ, & libertati eius. Si autem concursus vel motio talis est, ut si à Deo tribueretur ex necessitate naturæ, necessitate voluntatem creatam, etiam si libere à Deo detur, necessabit illam, ut supra probavi, quia si motio est eadem, eundem effectum habet in causâ secundâ: respectus autem liber ad causam primam faciet, ut actio sit libera causæ primæ, non vero causæ secundæ. Sicigitur in præsentī parū refert, quod Deus libere præbeat concursum modo supra explicato, nā inde solum habetur actionem esse liberā Deo, non vero ipsi causæ secundæ, quia difficultas proposita videtur ostendere illum modum concurrendi tollere indifferentiam eius. Et confirmatur, nam Deus potest necessitate inferre voluntati creatæ, & nihilominus libere eam inferre: & tunc actio erit libera Deo, voluntati autem creatæ necessaria: ergo respectu libertatis ad causam primam non satis est, ut actio sit libera causæ secundæ, nisi modus mouendi illam &

concurrendi cū illa talis sit, ut sic accommodatus ad conservandum vñm libertatis eius: ergo ex solali-
bertate diuina, nō satis soluitur prædicta difficultas.

Alia responsio est, Deum, licet agentibus naturalibus & liberis definire concursum tribuat per suam voluntatem, tamen diuerso modo tribuere: nam agentibus necessariis vult dare concursum, quo necessario agant, liberis quo libere agant: & ita non solum vult Deus actionem, sed etiam modum actionis: & quia ad utrumque est efficax diuina voluntas ideo utrumque simul præstat. Et propterea de diuina providentia dicitur, quod attingit à fine vsq; ad finem fortiter: & disponit omnia suauiter. Quæ responsio habet fundamentum in D. Thom. 1. p. quæst. 19. art. 8. ad 2. & aliis locis, ubi docet ad efficaciam diuine voluntatis pertinere, ut quod vult, fiat, & eo modo quo vult. Quæ doctrina ita generatim sumpta, certissima est, quod in præsentī inquirimus, quomodo cum Deus velit causam secundam libere & cum indifferentia agere, possit illi concursum suum definire, quia in hoc inuoluitur repugnantia. Vnde nō satis est dicere, ad efficacitatem & suauitatem diuinę providentię illa duo coniungere; sed vel explicare oportet quo modo in illis non sit repugnantia, quod per eam responsionem non fit, vel quærendum est alium modum, quo efficaciter & suauiter possit Deus mouere creaturam, ut faciat, & libere faciat.

Propter difficultatem ergo propositam censo cū aliis multis Theologis taliter esse explicandum modum, quo Deus suum concursum præbet, vel offert causis liberis. Qui modus in duobus differt ab illis, quem in agentibus naturalibus explicuimus. Primo in determinatione quoad exercitium, quia nimirum Deus ex vi illius voluntatis, qua statuit præbere concursum causæ liberæ, non omnino absolute statuit ut causa libera illum actum exerceat, neque simpliciter vult illum actum esse, sed quali subintellecta conditione vult illum actum esse, quantum est ex se, & ex parte sui concursus, quem præbere statuit, & ad illum ex vi talis voluntatis applicat potentiam suam: tamen causa secunda seu voluntas creatæ, ad illum etiam se determinet, & in illum influat: semper enim potest non influere pro sua libertate.

Fundaturque hæc differentia, primo ita diuersis modis operandi: conaturalibus his agentibus. Agentia enim naturalia, natura sua sunt determinata ad exercitium suarū actionū: & ideo, ut supra dicebam, prima causa se illis accommodans, absolute definit illis concursum: agentia autem libera non sunt ita determinata natura sua ad exercitium suarum actionū: cum ergo Deus unicuique det concursum modo accommodato naturæ eius, his etiam agentibus offert concursum sine omnimoda determinatione ad exercitium.

Secundo hoc videtur conuincere ratio facta: nam si Deus offerret concursum absolutum & efficacem voluntate physice determinatiua, & effectiua talis actus, necessario secum traheret causam secundam: quæ necessitas esset absoluta respectu talis causæ, quia licet esset ex aliqua suppositione, illa tamen esset omnino antecedens, & ita efficax, ut inferior causa nullo modo posset ei resistere.

Tertio, quia licet actualis concursus nō sit ex prærequisitis ad agendum, sed inclusus in actione, tamen concursus in actu primo, seu (quod idem est) habere ita oblatum & præparatum cōcursum, ut sit in potestate hominis habere illum si velit, est vnū ex necessariis prærequisitis ad agendum, ut supra probauimus. Quia re vera non intelligitur alia ratione, quomodo

fit in proxima potestate hominis, inchoare suam actionem. Ergo debet hic concursus ita offerri, & per talem voluntatem causae primae, ut eo sicposito, adhuc sit in potestate causae secundae libere cum eo operari, vel non operari: quia alias non saluatur haec indifferentia cum omnibus praerequisitis ad agendum; quod est de ratione liberae actionis. Ergo necesse est ut intelligatur offerri per voluntatem includentem cognitionem, prout à nobis declarata est. Nā si esset omnino absoluta, non posset illa oblatio concursus non transire ad exercitium seu actum secundum.

Quarto hoc est maximè necessarium propter actus malos voluntatis creatae. Dicit enim non potest, Deum ex se, absoluta voluntate sua, statuere ut hi actus omnino fiant à causa secunda: alias non tantum illos permitteret, sed etiam vellet: quod alienum est à sana doctrina. Praeterea, quia aliqui prima radix & origo mali nostrae voluntatis in Deum reduceretur, nam cum voluntas Dei simpliciter sit prior, illa semper determinabit voluntatem creatam ut velit: semper voluntas creata vult, quia Deus vult illam velle: ergo etiam cum vult mali, ideo vult, quia Deus vult eam velle. Prima ergo radix omnis mali voluntatis in diuinam refunderetur, quod impium est.

Nec satis faciet qui responderit haec omnia esse vera, & admittenda de voluntate malapro materiali, non vero pro formali, id est, quatenus mala est. Nam in presenti vnum ex altero sequitur: quia actus liber voluntatis creatae circa hoc obiectum, & cum his circumstantiis haberi non potest, quin habeat concomitantem malitiam; qui ergo vult voluntate absoluta illam actum elici ex voluntate creata circa hoc obiectum, & cum his circumstantiis: & praesertim si ita vult, ut scilicet trahat voluntatem creatam ad illum actum exercendum, plane vult moraliter, seu virtualiter malitiam necessario coniunctam illi actui, & est radix & causa eius. Secus vero est si Deus offerat concursum per voluntatem illam includentem conditionem, ut à nobis explicata est: nam tunc simpliciter non vult actum malum, nec determinat aut trahit voluntatem creatam ad exercitium eius, sed solum offert illi concursum, quo insit in actum voluntatis creatae, dum ipsa elicit illum. Et haec est potissima differentia, ob quam Deus iuste vult permittere actum peccati, ut est à voluntate creata, quem tamen ut sic velle non potest, ut latius explicant Theologi statim citandi.

Quintam rationem adhibere possumus, quia Deus potest necessitate voluntatem creatam, etiam cum ab obiecto, intellectu, aut aliqua intrinseca dispositione necessitatem non pateretur, ut in superioribus visum est: non apparet autem modus quo possit efficacius Deus inferre necessitatem quoad exercitium voluntati creatae, quam absoluta voluntate sua efficiat, & operatua ad extra trahendo creatam voluntatem, ut id velit, quod ipse vult eam velle. Ergo è conuerso, cum Deus vult ita concurrere cum voluntate creata, ut illam ad exercitium non necessitet, non dat concursum per voluntatem ita absolutam, & efficacem: ergo prabet per voluntatem accommodatam libertati humanae voluntatis, atque adeo includentem ex parte illius virtutalem conditionem, qualem explicuimus. Vtque in hunc modum explicarunt fere omnes antiqui Theologi modum concurrendi Dei cum causa libera, quos statim referam, declarata prius secunda differentia supra proposita.

Est ergo aliud discrimen inter modum, quo diuina voluntas offert concursum naturalibus, & liberis agentibus, quia illis solum ad vnum actum prabet concursum: his autem ad plures actus offert sufficientem concursum, quantum est de se, quod recte probat difficultas superius posita. Et praeterea probari potest, applicando cum proportionem fere omnes. ra-

tiones factas in precedenti. Primo, quia Deus prabet vnicuique causae secundae concursum modo accommodato naturae eius: Sed haec est natura causae liberae, ut positis ceteris omnibus conditionibus praerequisitis sit indifferens ad plures actus: ergo debet etiam recipere in actu primo concursum modo indifferente: ergo debet quantum est ex parte Dei illi offerri concursus non tantum ad vnum actum, sed ad plures. Secundo, quia alias voluntas creata nunquam esset proximè potens ad plures actus efficiendos: ergo nunquam esset libera quoad specificationem actus. Patet secunda consequentia ex dictis supra de causa libera. Prima verò sequela patet, quia non est causa secunda proximè potens ad aliquem effectum, nisi habeat paratum concursum primae causae ad illum. Et ideo paulo antea dicebamus, naturalem causam semper esse proximè potentem ad vnum tantum singularem effectum, quia ad illud solum habet prae paratum Dei concursum.

Tertio est euident argumentum, quia voluntas creata nihil potest velle sine Dei concursu: ergo nisi aliquo modo habeat in sua potestate Dei concursum ad plures actus, nunquam potest simpliciter & proximè elicere quemlibet illorum actuum: nunquam autem potest habere Dei concursus in manu & potestate sua, nisi prius & antecederet habeat illud oblatum, quantum est ex voluntate Dei, quia non datur, nec dari potest nisi per Dei voluntatem. Neque etiam voluntas creata, potest quasi praenire voluntatem diuinam, vel aliquid efficere quo illam trahat ad dandum generalem concursum, quia nihil potest voluntas creata efficere sine ipso concursu. Voluntas ergo dandi concursum, semper debet antecedere, nec respectu illius, saltem in prima volitione, potest voluntas creata aliquo modo praeuenire diuinam. Si ergo illa voluntas diuina definitur ad vnum tantum actum, seu concursum eius, voluntas creata illum solum efficere potest potentia proxima, neque habet concursum ad alium in potestate sua, & consequenter idem est de ceteris, quae vel ad illum consequuntur, vel per se sunt eodem genere concursus.

Quarto hic etiam applicatur efficacissimè ratio sumpta ex actibus malis: nam incredibile est Deum velle concurrere cum voluntate hominis hic & nunc ad actum malum, & ad illum bonum, etiam quantum est de se. Neque enim id refundi potest in voluntatem ipsius peccatoris, quia voluntas concurrendi Dei omnino antecedit voluntatem peccatoris, & omnem usum liberum eius. Considero enim hominem actu cogitantem de obiecto prauo cum omnibus circumstantiis praerequisitis, ut voluntas possit ei assentiri, vel dissentiri: neutrum autem potest facere per positum actum sine concursu Dei, & antequam alterum faciat, non potest ei imputari, quod Deus hoc vel illud velit circa concursum illi dandum: ergo si Deus proposuisset concurrere cum illo ad consensum malum, & non ad alium actum, hoc esset ex sola voluntate Dei, nec voluntati hominis posset imputari: quàm vero hoc si alienum à diuina bonitate, omnibus considerandum relinquo.

Hinc graues Theologi in hunc modum declarant concursum Dei cum causa libera, tunc maximè cum de concursu ad actum peccati loquuntur. Et sumi potest ex D. Thoma in 1. distinctione 47. q. 1. artic. 2. ubi ait, aliquid fieri praeter voluntatem Dei beneplaciti consentientem, quamuis nihil fiat contraeam, quod dicit propter actum malum: dicitur autem voluntas consentiens Dei, voluntas absoluta & efficax. Et ideo 1. 2. quæst. 89. artic. 1. ad 3. dicit, voluntatem Dei esse principium vniuersale interioris motus humani: determinationem autem ad talem actum malum directè esse ex voluntate humana. Ac si diceret, Deum ex se offerre concursum indifferenter, determinari autè quali materialiter ex cooperatione voluntatis liberae. Et generaliter talem significat esse motionem vel

XXII.

XXIII.

XXIV.

Autores qui premis-
sum modum
amplius
tr.

concursum Dei cum causa libera 1.2. quæst. 9. artic. 6. ad 3. & q. 10. artic. 4. & 3. contra Gent. cap. 73. & 90. & quæst. 3. de potent. artic. 7. ad 13. & quæst. 5. de verit. artic. 5. ad 1. Idem sentit Capreolus locis supra citatis sect. 2. & præsertim in 2. distinct. 28. quæst. 1. artic. 3. ad 12. contra 2. conclusionem. Conradus expresse ac late 1.2. quæst. 79. artic. & Soto 1. de Natur. & grat. ca. 16. qui expressius quam cæteri Thomistæ, & generalius, ait Deum non concurrere cum voluntate libera per voluntatem beneplaciti, cui non potest resisti, sed voluntate alia, cui resisti potest: verba eius sunt: *Quidquid Deus vult voluntate absoluta, & quæ dicitur beneplaciti, sit iuxta illud, Voluntati eius quis resistet: quando autem cum libero homine concurrat, non vult illud fieri nisi salua humana natura, & libera voluntate, quæ idcirco resistere Deo potest.*

XXV. Scotus etiam licet locis supra citatis aliter sentire videatur, tamen in 2. distinct. 37. Ad solutionem istorum, vt declarat concursum ad actum peccati, dicit, *Causam secundam habere in potestate sua concusare & non concusare primæ: & si non concusat, vt tenetur, inde fieri vt non sit relictio in effectu communi ambabus.* Vbi Lychetus expresse ita declarat diuinum concursum, & voluntatem Dei, per quam datur, & significat etiam Maioris in 2. dist. 43. quæst. 4. Vnde Vega lib. 6. in Trident. capit. 7. ob hanc causam dicit, concursum Dei generalem esse immediate in potestate nostra, etiam quando non operamur: idque existimat esse necessarium ad nostram libertatem. Idem tenet Corduba quæst. 55. dubio 8. & 10. quamvis de ordine naturæ inter causalitatem primæ & secundæ causæ minus proprie loquatur.

XXVI. Alij etiam authores fere omnes ita declarant diuinum concursum, præsertim Gregor. in 2. dist. 28. quæst. 1. artic. 3. ad 12. Gabriel. in 2. dist. 1. quæst. 2. artic. 2. conclus. 4. & artic. 3. dubio 1. & d. 87. artic. 3. dubio 2. Marfil. in 1. quæst. 40. artic. 2. part. 1. conclus. 4. in fine. Adamus in 3. dist. 14. quæst. 3. dubio 2. Almain. tractat. 1. Moral. cap. 1. Fauet etiam plurimum Alex. Alenf. i. p. q. 24. memb. 5. & quæst. 30. memb. 4. artic. 3. & quæst. 40. memb. 4. ad 3. Bonauent. in 2. dist. 37. artic. 1. quæstione 1. vt vltimum & alij plures, quos breuitatis causa omitto.

Obiectiones contra superiorem doctrinam.

XXVII. Quæ autem contra hunc modum explicandi diuinum concursum cum causis liberis obijci possunt, soluentur facile ex his, quæ in superioribus tractata sunt. Primū esse potest, quia sequitur actum liberum fieri absque absoluta & efficaci Dei voluntate, quod videtur repugnans: cum omnes res pendant ex hac voluntate Dei. Secundū, quia sequitur actum liberum quasi per accidens, vel contingenter fieri, respectu Dei, quia Deus ex se non præscribit quid ex suo concursu euenturum sit, & quasi in incertum tendit in id, quod voluntas creata fecerit. Tertiū hinc videtur sequi Deum applicare suum concursum ad hos actus tantum generali & confuso modo, scilicet, ad id, quod voluntas creata effecerit: hæc autem videtur esse magna imperfectio. Quartū sequitur, non habere Deum perfectam prouidentiam in particulari de his actibus liberis: quandoquidem non disponit de illis in particulari vt line, vel non sint, sed solum in confuso, relinquens determinationem in particulari causæ secundæ. Vnde vltius fit quinto, vt determinatio talis actus, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem omnino tribuenda sit causæ secundæ. Sexto, videtur hoc repugnare cum ijs quæ supra diximus, determinationem effectus in indiuiduo peculiari modo procedere ex præfinitione primæ causæ: hoc enim non minus necessarium est in actibus liberis, quam in alijs, qui cum voluntas amat, non est in eius potestate eligere hunc actum amoris in indiuiduo potius

quam alium quem facere posset. Septimū, quia sequitur ex dictis posita voluntate Dei concurrenti cum voluntate creata ad actum eius, accidere posse vt actus non sequatur, etiam si ex parte voluntatis sit virtus sufficiens & omnia alia requisita: eademque ratione fieri vt Deus & diuina voluntas ex parte sua eodem modo se habeat ad hominem cum quo non concurrat actus, & ad eum cum quo concurrat, quod est absurdum, cum aliquid operetur in vno quod non operatur in alio.

Octauo, potest directe ostendi illum modum non esse necessarium; nam Deus in sua æternitate præstat quid voluntas creata volitura sit in quacunque occasione circa quodvis obiectum, & cum quibuscunque circumstantiis: ergo potest Deus absoluta voluntate velle dare cōcursum ad illum solum actum, quem prauiderit operaturam. Neque oportet vt ad alios actus, quos certe scit nunquam futuros, concursum offerat. Et eadem ratione necesse non est vt aliquam conditionem tacite vel expresse apponat illi voluntati, quando quidem iam prævidet conditionem illam, quæ ibi interuenire posset, futuram esse, nimirum quod voluntas creata cooperetur. Et ob eandem causam per hunc modum concursum non tollitur indifferencia libertatis, quia & illa voluntas Dei ponitur cum aliquo respectu ad futuram cooperationem voluntatis, & Deus paratus esset ad dandum alium concursum, si voluntas aliud esset operatura.

Obiectionibus satisfi.

Ad primum respondetur, aliud esse actum liberum fieri sine absoluta Dei voluntate, quæ velit, vt talis actus sit; aliud vero quod Deus non concurrat ad talem actum ex illa absoluta voluntate. Ex nostra ergo sententia solum sequitur hoc posterius, quod nos admittimus tanquam verissimum, quia vt Deus concurrat, sufficit voluntas concurrenti, quæ quantum ad id, quod se tenet ex parte Dei, est absoluta & efficax, quia ex vi illius, Deus applicat suam potentiam ad concurrendum, & re ipsa in tempore concurrat iuxta propositum eiusdem voluntatis. Tamen quia in obiecto illius voluntatis, vt ex ipso verbo concurrendi constat, comprehenditur concomitantia vel cooperatio alterius, ideo ex parte alterius subintelligitur conditio, sine qua illa Dei voluntas non habebit effectum ad extra, & ideo ex hac parte dici potest cōditionata. Cum enim actio transeat qua Deus concurrat cum voluntate creata, pendet tum à voluntate diuina, tum à creata, vt Deus ad illam concurrat, non est necesse, vt absolute velit illam actionem, quatenus est ab vtroque principio, sed solum quatenus est ab ipso, sinendo aut concedendo alteri voluntati, vt etiam ipsa influat, & consequenter subintelligendo conditionem cooperationis alterius voluntatis. Sic enim se gerit Deus circa malas voluntates. Propter quod dixit Augustinus 5. de Ciuit. capit. 8. & sæpe alias, à Deo esse omnes potestates, non tamen omnes voluntates. Et Conc. Trident. sess. 6. can. 6. propter eandem causam definit; *Deum operari hos actus permiscere solum.* Atque hinc aperte colligimus, ex vi generalis concursus & subordinationis necessariæ inter causam primam & secundam, dictam voluntatē concurrendi ex parte Dei sufficere, quidquid sit, an circa actus bonos ob speciales rationes habeat Deus alium modum absolutæ voluntatis.

Vnde altera propositio, scilicet, actum liberum fieri sine absoluta Dei voluntate, non sequitur ex nostra sententia, quia, quamvis illa voluntas non sit necessaria ad concursum, potest Deus alia ratione illam habere. Et in bonis quidem actibus habet illam Deus, siue illa sit præcedens scientiam per modum præfinitionis, siue subsequens per modum approbationis, hoc enim ad præsens nihil spectat. Circa ma-

ca malos autem actus non habet Deus illam voluntatem absolutam, quia Deus non vult simpliciter & absolute hæc mala fieri, neque in eis, quæ futura prævidet, complacet simpliciter: repugnat enim bonitati eius: quamvis etiam non velit absolute hos actus non fieri, sed velit eos permittere, ut recte dicit Divus Thomas 1. parte, quæstione decimanona, articulo nono ad tertium. Et postquam prævidet esse futura, complacet in eis, quatenus ab ipso sunt, quod solum est complacere de concursu, quem ad ea præbet.

Ad secundum respondetur negando sequelam, quia Deus ex certa scientia & voluntate sua concurrunt cum voluntate creata ad quemlibet actum eius: & ideo non casu aut contingenter cum voluntate creata concurrunt, sed ex sapientissima providentia. Et quamvis non semper absoluta voluntate præstinet, quid voluntas creata operatur sit, non tamen propterea tendit in incertum, quia vel præstinet, vel saltem permittit quidquid talis causa secunda actura est, & videt etiam clarissime & certissime quid sit actura: & ad illud sua voluntate concurrunt.

Vnde etiam soluitur tertium inconueniens, negando sequelam. Non enim confuse, sed distincte & in particulari applicat Deus voluntarie concursum suum ad hunc vel illum actum: semper tamen sub intellectu conditione liberæ cooperationis ipsius voluntatis creata. Hæc enim conditio non minus habet locum in voluntate concurrenti distincte & in particulari ad talem vel talem actum, quam in consensu voluntate concurrenti, quam necesse non est Deo tribuere, nisi quatenus in voluntate concurrenti in particulari ad hunc vel illum actum includitur.

Quare minime etiam sequitur, quod quarto loco inferrebat de imperfectione aut confusione (ut sic dicam) diuinæ providentiæ: de omnibus enim in particulari prouidet Deus, sed non de omnibus eodem modo. Vnde de actibus bonis qui futuri sunt simpliciter & absolute disponit ut sint: de malis autem, quamvis etiam in particulari disponat, non tamen simpliciter & absolute ut sint, sed ut esse permittantur: & de illis quatenus iam futuri prævidentur, disponit Deus quomodo vel curentur, vel puniantur. Sic ergo habet Deus de omnibus & singulis in particulari perfectam providentiam, vnicuique tamen accommodatam. Atque ob hanc causam auctores quidam graues antiqui, præsertim Græci, negant hos actus malos esse ex providentia: quia per illam vocem peculiariter intelligunt illam absolutam dispositionem, qua Deus non solum permittit, sed absolute vult ut aliquid sit. Vel, ut illa particula ex propria voce satis indicat, solum intendunt radicem & originem horum actuum malorum non esse ex diuina providentia, neque illi esse tribuendos tales actus ut propriæ causæ. Verum est, interdum extendere illum loquendi modum ad actus bonos: sed tunc strictius vultur ea voce, pro efficaci prædeterminatione Dei necessitatem inferente voluntati creatæ, ut exposuit D. Thom. 1. parte, quæstione 23. articulo 1. ad primum.

Ad quintum de determinatione voluntatis creatæ iam in superioribus dictum est, quo modo hæc determinatio possit aliquo modo tribui causæ secundæ: idem enim modus proportionaliter habet locum in causa libera. Et maiori quadam ac peculiari ratione dicitur illa se determinare ad suam actionem. Non quia se determinet sine concursu Dei (illius enim determinatio non est aliud quam eius volitio, quam consistit fieri non posse sine concursu Dei) sed quia voluntas & potentia Dei ut sic applicata ad concurrentium, est quasi indifferens & expectans, ut iuxta vult liberum voluntatis, ita illi cooperetur: quod non est ex imperfectione, sed ex sapientissima providentia Dei sese accommodantis causæ secundæ. Vnde

de licet simpliciter concursus Dei sit prior natura, modo superius explicato, tamen secundum quid, & in suo genere potest hæc determinatio peculiari modo attribui causæ secundæ. Loquimur autem generaliter ex vi concursus, nam aliis modis, vel per alia auxilia sæpe est Deus principalis causa omnis bonæ determinationis voluntatis, & præsertim in iis quæ per gratiam fiunt, de quo alias.

Ad sextum, concedimus determinationem actus vel effectus quoad indiuiduum, præsertim oriri ex determinatione diuini concursus. Neque hoc repugnat cum iis quæ dicta sunt de concursu ad actus liberos: nam illam determinationem concursus ad singularem, & indiuiduum actum potest esse ex voluntate non omnino absoluta ex omni parte, sed includente conditionem ex parte cooperationis liberæ humani arbitrij. Rursus ille concursus offerri potest non solum ad vnum indiuiduum actum vnius speciei, sed etiam ad plures diuersarum specierum, ut ad hunc actum amoris, & ad hunc actum odij: atque ita in singulis speciebus determinatur voluntas ad tale actum in indiuiduo, & nihilominus manet indifferens, vel ad vtendum concursu, aut non vtendum, vel ad vtendum illo in hac vel illa specie.

Ad septimum, concedimus priorem illationis partem, nempe post oblatum sufficenter concursum ex parte Dei, posse voluntatem non operari etiam in sensu composito. Neque hoc est maius inconueniens, quam quod posita Dei permissione adhuc voluntas possit non peccare, quod verum & necessarium est, quia promissio respicit potentiam causæ ad vtrumque oppositorum se habentem, ut dixit D. Thom. in 1. d. 47. qu. 1. art. 2. Denique, sicut positis omnibus prærequisitis potest voluntas operari & non operari, ita etiam sufficenter oblato ac præparato Dei concursu potest non operari cum illo, quia illud est vnum ex prærequisitis. Dicitur autem oblatum concursu transiente, non autem in reposito, quia tunc iam impossibile est in sensu composito, quin operetur voluntas, quia talis concursus non distinguitur in re ab actione eius. Quo sensu dixit Divus Thomas 1. 2. quæst. 10. articulo 4. ad tertium. Si Deus mouet voluntatem, impossibile esse quin voluntas moueatur. Hic enim concursus non est ex prærequisitis ad actionem, sed intrinsece inclusus in ipsa actione.

Vnde ad alteram partem illationis negatur sequela, nam in eum hominem, qui actu operatur, Deus etiam actu influit, non vero in eum qui non operatur. Et ita non eque se habet Deus ad vtrumque quoad actionem externam respectu ipsius Dei. Si autem esset sermo de sola voluntate Dei ad intra, qua offert concursum: heri potest ut illa ex parte sua sit equalis & quod in vno habeat effectum, & non in alio, ex libertate eorum, quod nullum est inconueniens, quia in ipsa voluntate Dei inclusa fuit illa conditio, ut explicatum est. An vero in alia voluntate electiua aut prefinitiua, vel in aliquo auxilio ab ea manante sit semper inæqualitas, non est nostrum disputare.

Ad octauum respondetur, præscientiam conditionatam, quæ in eo supponitur, quamque nos libenter admittimus, non impedire modum concurrenti à nobis explicatum, aut alteri locum dare. Nam, cum Deus præscit quid voluntas creata factura sit, si cum talibus circumstantiis applicetur, inter alias conditiones ponenda hæc est, scilicet, si Deus offerat sufficientem concursum, quia sine eo nihil potest operari. Hic autem sufficiens concursus, ut in hac conditionali inclusus, talis esse debet ut sit indifferens tum ad exercitium, tum ad speciem actus: & ideo non debet esse absolute definitus ad vnum tantum actum & exercitium eius. Quamvis ergo Deus præuideat, quid voluntas operatur sit hic & nunc, si ipse præbeat concursum, necesse est, ut eo modo præbeat quem natura ipsius voluntatis postulat, quique in prædicta hypothesi intelligebatur inclusus. Quia si Deus

XXXV.

XXXVI.

XXXVII.

XXXVIII.

maura-

mutaret modum concursus, iam non eodem modo sequeretur effectus. Igitur voluntas illa, qua Deus offert concursum, ex se manet semper conditionata in virtute, quamvis ex præsentia æquiualeat absolutæ, quia præuidet Deus habituram effectum concurrente simul altera voluntate.

XXXIX. Et eadem ratione non obstante illa præscientia, Deus quantum est ex se, offert concursum ad alios actus, quamvis illos non sit effectura voluntas creata, vt simpliciter possit illos efficere, nec per Deum fiet quo minus illos efficiat. Sicut etiam Deus vult, dare auxilia sufficientia ijs, quos præscit non bene vsuros talibus auxilijs, vt simpliciter possint ita operari: quia aliàs non posset eis de facto imputari quod non operarentur, si ob solam dictam præscientiam talibus auxilijs priuarentur. Imo hoc ipsum supponitur in illo argumento, cum in eo dicitur, Deum esse paratum ad concurrendum ad alios actus, si voluntas creata eos esset factura, nam Deus non est sic paratus nisi per suam voluntatem, & liberam determinationem, non quam in eo euentu esset habiturus; quis enim de illa iudicare potest? sed quam nunc iam habet. Offert ergo Deus causis liberis suum concursum sufficientem, non solum ad eos actus quos faciunt, seu facturæ sunt, sed etiam ad eos quos facere possent, si vellent.

SECTIO V.

Virum causæ secundæ pendeant essentialiter in operari à sola causâ primâ aut etiam ab alijs.

I.

Ultimo loco videndum superest in hac disputatione, an sit proprium primæ causæ concurrere dicto modo cum causis secundis ad operationes earum, & quod ab illa ceteræ pendeant: an vero inter causas creatas sit etiam hæc dependentia, & hic concurrendi modus. Vbi etiam occurrit occasio declarandi communem distinctionem causarum efficientium in eas, quæ sunt per se & essentialiter subordinatæ & quæ sunt tantum per accidens.

Ratio dubitandi.

II.

Nam ex hac diuisione sumitur prima ratio dubitandi in proposita questione, quia non solum causæ secundæ respectu primæ sunt essentialiter subordinatæ, sed etiam inter ipsas causas secundas causæ particulares sunt subordinatæ vniuersalibus: sed hæc subordinatio essentialis consistit in prædicta dependentia operationis vnius ab influxu alterius: ergo ille modus dependentiæ non est tantum respectu primæ causæ. Maior videtur sumi ex Arist. 2. Metaph. vbi probans non esse processum in infinitum in causis efficientibus per se ordinatis, supponit non tantum inter duas, scilicet primam & secundam, sed inter plures esse aliquam subordinationem. Atque hinc 2. Physic. text. 26. ait, *Sol & homo generant hominem.* Et 2. de Generat. text. 55. hac ratione vocat Solem procreandarum rerum autorem: & sect. 26. Problemat. q. 35. eum vocat autorem & parentem motuum. Et sect. 11. q. 5. ait, *Solem esse qui omnia mouet.* Ac denique 2. de generat. text. 56. & 12. Metaphysic. text. 34. motum cælorum dicit esse causam omnium generationum & corruptionum, & 1. Meteoror. c. 9. hoc peculiariter attribuit motui Solis. Similiter D. Tho. 3. cont. Gent. cap. 67. ait corpora inferiora agere in virtute corporum cælestium. Et lib. 4. cap. vlt. ait generationem & corruptionem inferiorum corporum ex motu cæli causari. Denique omnes Philosophi ita videntur sentire de cælorum causalitate, & ideo eos appellant causas vniuersales respectu inferiorum omnium.

Varij questionis sensus.

VT questionem hanc ad certa capita reducamus, aduertendum est, posse fieri comparationem, aut inter causas supposititaliter distinctas, quæ vocantur causæ vt quod; vel inter virtutes eiusdem causæ, seu eiusdem suppositi. Questio ergo hæc præcipue tractatur in priori sensu: & ideo de illo primum dicemus; aliquid vero addemus de posteriori, vt plena habeatur resolutio. Deinde est obseruandum, aliud esse loqui de causis partialiter concurrentibus ad eandem actionem in eodem ordine, aliud vero de causis essentialiter subordinatis, cum intrinseca dependentia vnius ab alia in operando. Priori modo certum est sæpe concurrere plures causas creatas ad eandem actionem vel effectum; quod potest aliquando esse per accidens ex fortuito concursu causarum, alioqui per se sufficientium: aliquando vero potest esse per se, & ex institutione naturæ. Et hoc modo sæpe concurrunt plura astra ad vnum effectum, quia singula per se non sufficerent. De hoc igitur modo partialis concursus nulla est difficultas, imo fortasse cælorum concursus magna ex parte ita intelligendus est, vt inferius dicam.

In priori ergo sensu tractatur præfens questio. In qua tota difficultas est de dependentia inferiorum corporum à corporibus cælestibus. Nam de substantijs immaterialibus est res certa non pendere per se in operando ab aliquo agente creato: quia ab illo non pendit in esse, neq; in facultate seu virtute operandi: ergo neque illi subordinantur in agendo. Rursus de ipsis corporibus cælestibus eadem ratione certum est, non pendere per se in actionibus suis ab alijs agentibus creatis, quia ab illis non pendit in esse: operatio autem sequitur esse & imitatur illud. Item quia cæli non pendit per se in actionibus suis ab intelligentijs creatis, quia neque ab illis pendit in esse aut in virtutibus suis, neque ille possunt per se efficere in corpora aliquid præter motum localem. Dices, Saltem mediante motu potest actio cæli pendere ab intelligentia. Respondeo, iuxta veriorum sententiam illum motum solum deferuire ad actionem cæli per modum applicationis ad diuersa corpora: illa autem dependentia non est per se, sed per accidens, vt constat. Quod si verum est cælum esse instrumentum intelligentiæ mouentis ad aliquas actiones, quoad illas erit dependentia essentialis: tamen re vera nullæ sunt huiusmodi actiones, vt supra tenuimus: quia neq; in intelligentia est virtus principalis ad huiusmodi effectus corporales efficiendos; neq; solus motus localis potest per se deferuire ad communicandam hanc virtutem.

Et eadem fere ratione vnum cælum non pendet ab alio per se in actione sua, quia neque esse, neque virtutem agendi habet vnum ab alio. Dices, cæli non agunt nisi per astra: hæc vero non agunt nisi per lumen, quod non habent nisi à sole: ergo omnia pendent à sole in virtute agendi, & consequenter in actione. Respondetur primo negando minorem, sed vnumquodq; astrum habet propriam virtutem innatam & cōnaturalem per quam influit, nam sicut habent formas proprias specie diuersas, ita ad illas consequuntur propriæ virtutes & facultates specie diuersæ. Neque est verisimile, aut omnia astra habere virtutem agendi per accidens extrinsecum, & accidentario illis aduenientem, aut eandem luminis qualitatem, ex eo solum quod in diuersis subiectis recipiuntur, habere tam varios & diuersos effectus, quam habent astra diuersa: sed de hoc aliàs. Et præterea, quicquid de hoc sit, non pendebit à sole actio lunæ, vt illa illuminatæ, nisi prout pendet ab igne actio aquæ calefactæ: quæ non est dependentia immediata ex subordinatione essentiali, sed dependentia tantum remota, qualis est in omni effectu respectu causæ remo-

remotæ, quæ dedit virtutem operandi causæ proximæ.

Præterea nulla relinquitur quæstio de dependentia inferiorum agentium corporalium ab intelligentiis: quia ex dictis à fortiori constat per se ab illis non pendere, sed ad summum per accidens ut ab applicantibus actiua passivis, & hoc etiam modo non semper, neque regulariter, nisi quantum ad motum cæli. Denique de corporibus inferioribus inter se etiam est res clara non habere prædictam dependentiam in operando: quia nullum eorum comparatur ad aliud ut causa vniuersalis ad particularem, aut habet rationem ullam talis dependentiæ.

Diversæ opiniones circa questionis difficultatem.

VII. Tota ergo quæstio reducitur ad subordinationem inferiorum corporum respectu celestium. Sunt enim qui opinentur interuenire huiusmodi essentialem dependentiam inter hæc agentia, ita ut cælum actu influat in omnes actiones inferiorum corporum. Ita opinantur Iauellus 12. Metaphys. quæstio. 13. & Soto 2. Physic. quæst. 4. conclus. 1. & in 4. distinct. 48. quæst. 2. artic. 2. Vbi ex hoc principio ait, cessante motu cæli, subito cessaturam omnem actionem inferiorum agentium naturalium, omniaque viuientia illico animas expiratura, eo quod non possint sine aliquo motu viuere. Significat etiam Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 97. §. Aduertendum tertio, ait enim, in generatione hominis creationem animæ esse à Deo, dispositiones vero corporis esse à generante & à motu cæli per se & immediate.

VIII. Iauellus ad hoc probandum hanc adducit rationem (alij enim authores nullam afferunt) Omnis actio generabilium corporum necessario reducitur ad aliquam causam ingenerabilem, sed hæc non est nisi corpus celeste: ergo. Maior patet, quia sicut necesse est omnem motum reduci ad aliquod principium immobile, ita omnem generationem ad aliquod principium ingenerabile. Minor vero probatur, quia illud agens ingenerabile, non est intelligentia creata, quia illa non potest immediate transmutare materiam ad formam. Neque etiam est ipsum principium, quia illud non agit per se ipsum immediate in hæc inferiora, sed per causas medias: hic autem agimus de causa immediate concurrente ad omnes actiones inferiorum generantium: ergo est cælum. Et confirmatur ex Aristotele 8. Physic. text. 1. dicente, quod motus primus est vita, id est fons, & principium vniuersaliterum in natura existentium, & ita comparatur ad vniuersum, sicut motus cordis ad animal, quo cessante cessat omnis actio. Vnde Comment. 1. de Cælo com. 63. ait, principium vitæ, quod est in orbe, esse causam omnis vitæ: idemque fere habet 12. Metaphys. com. 18. Confirmatur secundo, quia alias tollitur ordo essentialis inter partes vniuersi, quod est contra debitam eius constitutionem, ut ex Arist. sumitur 12. Metaph. text. vii.

IX. Contraria sententia sumitur ex Soto in 2. distinct. 14. quæst. 3. in fine, & ex Richardo ibi artic. 2. qu. 6. & Durando ibidem 2. p. distinctionis qu. 3. Henric. quodlib. 11. quæst. 15. & quodlib. 14. quæst. 1. Quamuis enim, in hoc posteriori loco videatur ex parte repugnare tamen si recte intelligatur, non repugnat, ut videbimus. Et hæc sententia mihi videtur verissima: eget vero nonnulla explicatione.

Integra questionis resolutio.

X. Dico ergo primo: Nulla causa secunda per se & intrinsece pendet in agendo ab alio agente creato, sed solum à causa prima, nimirum ut ab agente vniuersali, immediate in suo ordine influente in a-

ctionem inferioris causæ. Explicatur prius conclusio: agimus enim de causa secunda habente in ratione causæ proximæ sufficientem virtutem ad aliquam actionem vel effectum. Hoc enim ante omnia supponendum est ut intelligatur subordinatio essentialis, nam si particularis causa sit in suo ordine insufficientis, & quoad id, quod illi deest, iunetur ab alia superiori, non erit propterea essentialis subordinatio in agendo, sed erit concursus causarum partialium. Hoc ergo supposito probatur primò conclusio, quia causa secunda non pendet in suo esse ab alia causa creata: supra enim probauimus elementa & mixta non pendere in conseruari à cælo. Et eadem ratione non pendet ab illo virtutes intrinsecæ & connaturales his rebus: ergo pari ratione neque actiones earum pendunt ex intrinseca sua ratione à cælo; & consequenter neque ab alia causa creata, nam cæteras iam excludimus. Patet vltima consequentia, quia operatio est proportionata ipsi esse.

Dices: Interdum forma pendet in conseruari ab agente, ut lumen à sole: ergo tunc saltem dependebit etiam in actione sua ab immediato influxu solis. Respondetur, etiam si concedatur totum, nihil inferre, quia non est inconueniens ut aliqua qualitas pendeat à suo agente dicto modo in operari. Secundo vero dicitur ex vi antecedentis non sequi consequens: nam species visibiles pendet in conseruari ab obiecto, & tamen non habent nouam dependentiam immediatam in operando. Ex negatione igitur dependentiæ in esse credimus optime inferri independentiam in operari: non vero è contrario, ex quacunque dependentia in esse, inferri nouam & immediatam dependentiam in operari. Quia hæc sæpe non est possibilis respectu agentis creati, respectu vero agentis increati est optima illa consequentia, propter dependentiam essentialē omnis entitatis participatæ à primo ente.

Secunda ratio similis præcedenti est, quia effectus horum agentium naturalium non pendet per se, & essentialiter in esse à cælo, ut supra etiam probatum est, quia quoad hoc eadem est ratio de causis vniuersis, & effectibus earum: ergo neque actio talium causarum per se & intrinsece pendet à cælo. Patet consequentia, quia talis est fieri, quale est esse. Et vtraque ratio sumit fundamentum ex eo, quod sect. 1. dictum est, dependentiam causæ secundæ à prima in sua operatione, fundari in eo, quod tam causa secunda quam actio & effectus eius, sunt entia per participationem, & ideo per se & immediate pendet ab ente per essentiam. Hæc autem ratio non habet locum respectu alterius causæ creatæ, & seclusa illa nulla relinquitur sufficiens ad illud genus dependentiæ introducendum: non est autem exigenda multitudo causarum ad aliquem effectum sine ratione, & necessitate. Vnde ad hoc etiam valere possunt rationes quibus Durand. supra citatus conabatur tollere hanc dependentiam à prima causa.

Tertia ratio esse potest, quia si cælum influit per se & ut causa vniuersalis in actiones omnium inferiorum, vel intelligitur id facere immediate immeditatione suppositi, vel tantum virtutis: non priori modo, quia, ut supponimus, nulla causa agit immeditatione immeditatione suppositi in rem loco distantem: cælum autem longe distat ab inferioribus agentibus, & actionibus eorum. Si autem agit posteriori modo, necesse est ut id faciat per virtutē diffusam, nam virtus cælo ipsi inherens, etiam longe distat ab inferioribus causis & effectibus earum, vnde non potest intelligi immediate influere, nisi quatenus aliquam sui participationem per intermedia corpora diffundit usque ad causam particularem proximè agentem; & à virtute quatenus illuc attingit, immediate manabit actio: At vero influxus huius virtutis non potest vniuersæ & generaliter affirmari cum fundamento: quia

XI.

XII.

XIII.

enim credat indigere ignem virtute superaddita à cœlo, vt calefaciat vel illuminet? Et sicubi interuenit, non spectat ad dependentiâ causæ particularis ab vniuersali, sed ad suppleendam insufficienciam causæ particularis, vt statim declarabo.

XV.

Et ratio est clara, quia post impressam illam virtutem à cœlo in corpus vel agens inferius, illud cōpositum ex virtute innata & virtute infusa à cœlo, est proxima causa sufficiens ad talem actionem, in qua iam non pender per se à cœlo, sed tantum remote quatenus ab illo accipit virtutem agendi, sicut aqua calefacta pender in calefaciendo ab igne. Signū ergo est illam non esse dependentiam per se in agendo vnius causæ ab alia. Ac deinde est etiam signum, quod, si causa particularis in suo ordine habeat completam & sufficientem virtutem, non indigebit (per se loquendo) alia virtute influxa à cœlo, est enim superflua illa multiplicatio virtutū. Et hoc est quod in hac assertione directe intendimus.

XVI.

Secunda assertio.

Dico secundo: Sæpe contingit virtutem alicuius causæ secundæ inferioris esse per se mutilam & imperfectam in suo ordine & insufficientem ad effectum, & ea ratione indigere auxilio alterius causæ creatæ, quæ compleat vel suppleat virtutem agendi. Atq; hoc modo indigent influxu cœlorū inferiora corpora ad plures actiones suas, præsertim ad generationes multorum, & maximè viuientium. Hanc conclusionem probant argumenta prioris sententiæ: non enim potest negari, quin sit aliquis ordo per se inter causas sublunares & cœlestes: scilicet autem priori dependentia intrinseca & essentiali, non potest intelligi alius modus subordinationis per se inter huiusmodi causas. Potest etiam facile inductione declarari: nam elementa per se sola, & per suam mutuam actionem & reactionem non possunt sufficere ad substantialem missionem, ita vt ex eis & ab eis verum substantiale mistum generetur, tum quia neque in aliquo illorum, neque in omnibus simul est forma misti formaliter aut emmenter: tū etiā quia cum elementa sint materia transiens respectu multorum, non potest in solis illis esse tota vis actiua & materialis generationis misti: necessaria est ergo virtus cœlestis quæ iuuat ad missionem perficiendam. Rursus mista inanimata, generantur loquendo, valde debilia sunt ad generandum sibi similia, vt experientia cōstat. Et ratio esse videtur, quia & parū actiua sunt, eo quod habeant primas qualitates refractas & remissas: & à circumstantibus corporibus, & contrariis qualitatibus patientium corporum in sua actione valde impediuntur. Ob hanc ergo causam necessaria etiam fuit virtus cœlestis, quæ vel hæc agētia inuaret, vel certe harum rerum generationem omnino efficeret, vt in auri & metallorum efficiencia contingere videtur.

XVII.

Rursus de rebus vegetabilibus perspicuum est, quantum ad sui generationem vel incrementum à cœlis pendeat: quod nō aliter sit, nisi quia per influentiam cœlestem aut in se recipiunt qualitates suis qualitatibus cōsimiles in virtute agendi, aut recipiunt incrementum vel intensiōem suarum qualitarum: aut quia materia ex qua hæc viuētia generantur, aut aluntur, per virtutem cœlestem disponitur, vt facilius possit eorum actione commutari. Rursus hoc etiam modo generationes animalium multum pendent ex influentia cœlesti, sicque optime intelligitur, quomodo sol & homo generent hominem, quia nimirum humanum semen imperfectam vim habet nisi calore solis foueatur & iuuetur ad eam actionem perficiendam. Et hoc modo ait Henricus supra, necessariam esse virtutem cœlestem influxam his seminibus qua determinetur ad suas varias actiones, nam cum semen in corporis organizatione tam variam & multiplicem habeat actionem, non videtur ad id sufficere virtus particularis & intrinseca: ideo necessaria censetur virtus cœlestis. Quod

est probabile, quamuis non minus obscurum sit quomodo virtus influxa à cœlo si in se simplex sit, & naturaliter agens, ad illam varietatem sufficiat. Quid, quid vero de hoc sit (quod superius est tactum) constat, necessitate huius influxus cœlestis semper provenire ex insufficiencia virtutis particularis, vel ad vincendam resistenciam materiæ, vel ad se tenendum à contrariis, vel ad complendam totam dispositionem prout est necessarium ad generationem perficiendam.

Et confirmatur à contrario, nam vbi virtus agentis particularis inuenitur sufficiens ad suam actionem, vel minor, vel nulla influentia cœlestis est ad illam necessaria, quantum ex ratione aut experientia potest colligi. Inde enim est quod ignis eodem modo generet ignem ex materia eadem, seu cæteris paribus, in quocunq; aspectu seu dispositione cœlestium aliorum. Et eodem modo calor efficit species visibiles, & visus elicit actum visionis, & idem est de alijs actionibus vitalibus, dummodo organorum dispositio eadem conseruetur, & cætera paria sint. Et hoc modo dixit D. Thom. opus. 10. art. 8. Si corpus hominis viuam & cum eadem dispositione membrorum conseruetur cessante manu cœli, posse hominem eodem modo mouere manum aut linguam, & q. 5. de potent. art. 10. ad 8. dicit, in eo casu duraturum motum cordis in homine.

Quomodo inter causas creatas aliqua vniuersales dicantur.

Ex his ergo constat, quo sensu admitti possint aliquæ causæ vniuersales præter primam, & aliqua subordinatio per se inter aliquas causas secundas inter se, & quid in hoc sit proprium causæ primæ quæ sit differentia inter ipsam & alias. Est enim ei proprium, vt omnis operatio ab ipsa pendeat per se immediate, & essentialiter, ita vt quantacunque sit virtus inferior, sine illo influxu agere non possit, neq; etiā possit ab alio agente suppleri, nec per virtutem aliquam creatam etiam à Deo ipso inditam. Hoc autem modo non pender operatio vniuersi creaturæ ab alia vt declaratum est: ideoq; proprium est solius Dei esse hoc modo causam vniuersalem omnium actionum. Tamen quia res naturales & generabiles corruptibiles imperfectas habent virtutes ad agendum, & multa habent contraria à quibus impedi possunt ne suas actiones vel generationes efficiant, quarum continua successio necessaria est ad vniuersi conseruationem, ideo prouidit author naturæ superiora quædam corpora, quæ varias haberent virtutes agendi, & per motum continuū varijs modis applicarentur, vt ita possent varijs etiam modis inuare inferiora agētia ad eorum generationes vel corruptiones. Ideoque merito illa superiora corpora dicuntur causæ vniuersales, quia ad effectus omnium causarum inferiorum aliquo modo operantur. Quomodo ait Dio 4. c. de diuinis nominibus: Solis radius ad generationem sensibilibus corporum confert, & ad vitam ipsam, nutrit, & nutrit, & auget, & perficit.

Et simili modo intelliguntur causæ naturales per se subordinatæ cœlestibus iuxta ordinem ab authoritate naturæ institutum. Non quia vel virtutes vel effectus inferiorum corporum per se & intrinsece dicantur habitudinem vel dependentiam à corporibus cœlestibus, sed quia de facto iuxta ordinem vniuersi sub illis ita instituta sunt vt ab eisdem inuentur & foueantur in suis actionibus & virtutibus. Si autem Deus alium ordinem instituisset, vel per se ipsum, vel per alia corpora inuando aut supplendo defectus inferiorum agentium, aq; bene ac connaturaliter secundum proprias & particulares naturas hæc agētia suas actiones perficerent. Et eadem ratione, si interdum contingat de facto, vel causam particularem inferiorum sufficienter iuari ab alia causa inferiori, vel per se esse

se esse sufficientem ad suam actionem, illam poterit exercere absq. concursu celi. Et similiter, quamuis virtus inferioris cause sit insufficientis ad periciendam totam generationem, deusq. illi omnino celeste auxilium, uno potius ei resistat, eaq. ratione non possit generationem perficere, nihilominus efficit aliquam alterationem, vel dispositionem remotam, ad quam talis virtus per se sufficit.

Soluntur rationes oppositæ.

Ratio igitur dubitandi in principio posita ex prædictis soluta manet: nam omnia dicta Aristotelis & aliorum Philosophorum de influxu cælorum, & de dependentia inferiorum agentium ab illis sufficienter intelliguntur iuxta modum subordinationis, & dependentiæ à nobis explicatum. Ad rationem autem lauellis respondetur, actionem agentis generabilis & corruptibilis per se & intrinsece non necessario pendere ab alio agente incorruptibili præter primam causam: quod si aliquando pederet, solum est quando virtus talis agentis est per se insufficientis & iuvatur ex consortio superioris corporis incorruptibilis. Probatio autem quam adducit lauellus est in meditatione actionis probabilis est, & potius suadet oppositum: nã immediatius agit prima causa in actionibus omnium corporum corruptibilium, quam cælum. Aliæ vero confirmationes solutæ sunt ex dictis de subordinatione per se, ac de modo quo cælum influat cum inferioribus causis. Quod vero ibi tangitur de cessatione omnium inferiorum actionum cessante motu celi, in eo sensu improbabile est scilicet de momentanea cessatione, ppter dependentiam essentialem: nam motus celi non est per se causa, sed solum applicatio ad agendum. Solum ergo dici posset, q. ex eo tempore vel momento cessarent omnia, quia ex tunc inciperent corrumpi, & deficere: de quo aliàs. Videatur D. Thom. qui id infinuat d. opusc. 10. art. 23. in fin. & latius id tradit Sonc. 12. Met. q. 13. cum aliis supra citatis.

Vltimo ex his facile resolui potest aliud punctum supra tactum de virtutibus subordinatis eiusdẽ suppositi: in illis enim contingit esse dependentiam essentialem in agendo inter plures virtutes, quia multo magis sunt inter se connexæ quam supposita diuersa. Semper tamen in huiusmodi subordinatione: si sit per se ac Physica, & in genere causæ efficientis, inferior virtus comparatur vt instrumentalis ad superiorem cui subordinatur. Et hoc modo facultates animæ pendunt essentialiter ab anima in operationibus vitæ, & species intentionalis à potentia, in qua vt in subiecto existit. Et ad idem reducitur dependentia quam in agendo habet habitus à potentia quam afficit. Dixi autẽ sit per se &c. quia intellectus aliquo modo subordinatur voluntati in aliquibus actionibus suis, non tamen vt per se ac principaliter cooperanti, sed vt applicanti tantum & mouenti ad agendum. Et è contrario voluntas subordinatur intellectui, non tamen vt coefficienti, sed vt applicanti finalem causam. Vbi cunq. igitur est subordinatio per se, interuenit aliqua ratio instrumenti coniuncti & principalis agentis: sub qua ratione tale instrumentum per se solum est insufficientis principium talis actionis, & effectus.

DISPUTATIO XXIII.

De causa finali in communi.

Quamuis finalis causa præcipua quodammodo omnium sit, atque etiam prior, obscurior tamẽ est eius causa & di. ratio, & ideo veteribus Philosophis pene incognita fuit, ob quam ignoratorem in alios errores circa rerum naturalium cognitionem Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

inciderunt, vt Arist. tractat. 2. Phys. ca. 8. & 1. Met. & 1. de partibus animal. in principio. Ob hæc ergo rationem, licet in superioribus de finitum sit finem annumerandum esse inter quatuor causarum genera, vt hoc magis exponamus, & difficultates dissoluamus, inquirendum in primis erit, an finis sit causa, deinde quomodo & quid causet, quotuplex etiam sit finis, & quæ sit vniuscuiusque cauandis ratio.

SECTIO I.

An finis sit vera causa realis.

Ratio dubitandi in primis est, quia de ratione causæ est vt sit principium, vt ex definitione à nobis superius tradita constat; sed finis nõ est principium, nam potius opponitur principio, vt ex ipso nomine finis constat, & significat Arist. 3. Met. tex. 3.

Secundo de ratione causæ realis est vt per se ac realiter influat in effectum, vt supra in definitione causæ positum est; sed finis non influat esse realiter in effectum: ergo non est causa. Probatur minor, quia vel finis influat antequam sit, vel postquam iam est. non primum, nam quod nõ est, quænam realem influxum habere potest, cum fundamentum totius operationis, & similiter totius causalitatis sit esse? Necq. etiam dici potest secundum, quia quando finis est, iam tunc cessat actio & causalitas agentis: ergo iam non est tunc necessaria causalitas finis.

Tertio, quia nihil potest esse causa realis sui ipsius: sed forma, test e Aristotele, est finis generationis naturalis, quia ipsa forma fit: vt sanitas est finis curationis qua acquiritur: ergo quatenus est finis, nõ potest habere veram rationem causæ realis. Dices, formam esse finem generationis, quæ ab ipsa distinguitur. Sed contra, quia nihil potest esse causa realis productionis rei, nisi sit etiam causa rei productæ, quia nõ causatur res nisi per actionem qua fit: sed forma non potest esse causa realis sui ipsius: ergo neque generationis qua ipsa forma fit. Vnde confirmatur, nam causa realis dicit relationem realem ad effectum: finis autẽ nõ est capax huiusmodi relationis, cum quia vel quado causat non habet esse reale, vel quado habet esse reale, nec causat, nec distinguitur ab effectu.

Quarta ac præcipua ratio dubitandi est quia finis considerari potest aut in ratione principij mouentis & allicientis agens ad agendum, vel in ratione termini ad quem tedit actio: hæc enim duplex ratio distingui solet à Philosophis in obiecto alicuius potentie, scilicet obiecti motui & terminatiui: eademque distinctio locum habet in fine, qui est obiectum voluntatis. Sed sub neutra ratione potest finis habere veram rationem causæ. Et in primis de ratione termini videtur manifestum, tum quia vt sic potius habet rationem effectus, quam causæ, vt sic est postremum actionis, non origo eius: denique vt sic non influat, sed potius aliarum causarum influxus in illum tendit. Deinde neque sub altera ratione mouentis potest habere rationem causæ, nam vt sentit Aristoteles 1. de Generation. text. 55. motio finis tantum est metaphorica: non est ergo vera & realis: ergo non sufficit ad causalitatem realem. Et confirmatur primo, quia etiam in Deo reperitur hæc motio metaphorica finis, nam re vera Deus propter bonitatem suam, à qua eius voluntas metaphorice mouetur seu allicitur, communiat se creaturis, & tamen dici non potest quod ille finis habet veram causalitatem circa Deum. Et confirmatur secundo, quia si finis sub hac ratione tantum habet rationem causæ: ergo saltem respectu agentium naturalium non potest finis esse causa realis, quia nõ potest illa mouere seu allicere ad sui amorem.

Atque hinc oritur quinta difficultas, quia hinc eueritur totum fundamentum, ob quod à Philosophis

I. Rationes dubitandi. Prima.

II. Secunda.

III. Tertia.

IV. Quarta.

V.

Y y phi